

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

Rahvaesindajate vastutamatus — H. Martna. — Päranduseõiguse eelnõu arvustused — J. Jaakson. — Kohtu koosseis ja tegevus 1925. aastal — K. Parts. — V. Õigusteadlaste-päev Tartus 8. ja 9. aprillil 1926. a. — Riigikohtu tegelus. — Lisa: Riigikohtu otsused lk. 105—120.

Rahvaesindajate vastutamatus.

Meie sellekohases kirjanduses on täiesti puudutamata jäänud rahvaesindajate ametialase tegevuse suhtes õigusteaduses maksev põhimõte, et oma — seadustes väljendatud või eeldatavate — õiguste teostamine, kui see sellekohastest raamidest välja ei ulatu, ei või süüstegu olla, kuigi sealjuures teod aset leiavad, mis igapäevase elu seisukohast vaadatuna süüsteod paistavad olevat. Kui näit. kohtutegelane õigusemõistmise teostamisel kellegi au haavab, siis ei ole see karistatav süüstegu. Niisama ei ole süüstegu, kui ametnik kohtuotsuse täitmiseks vägivalda tarvitab või kui eraisik vägivalda tarvitab enesekaitseks kallaletungija vastu.

Ka rahvaesindajate kohuste täitmisega on ühenduses teatud õiguste teostamine. Ka nende õiguste teostamisel tuleb ette juhtumusi, mida ekslikult süüstegudena kvalifitseeritakse, sest et rahvaesindajate kohustuste ja õiguste piirkond ei ole mitte küllaldaselt selgitatud ja et ülalnimetatud põhimõtet rahvaesindajate tegevuse suhtes ignoreeritakse.

Edasi ei ole küllaldaselt tähelepanu leidnud asjaolu, et rahvaesindajad täidavad avalik-õiguslikke ülesandeid ja et sellepärast rahvaesindajate poolt nende kohuste täitmisel tehtud avalduste kohta on maksvad need eeldused, mis on maksvad avalik-õigusliku tegevuse kohta üldse. Tarvilikud järeldused sellest asjaolust on teemata jätnud mõlemad autorid, kes meil küsimuse kohta kirjutisi on avaldanud, s. o. prof. E. Berendts („Õigus“ nr. nr. 2—4, 1921. a.) ja E. Madisson („Päevaleht“ nr. 310 — 1924. a.; „Postimees“ nr. 327 — 1924. a. ja „Vaba Maa“ nr. 226 — 1925. a.).

Nende põhimõtete alusel on suur osa rahvaesindajate avaldustest immuniseeritud, ilma et see tarvitseks seaduses kategooriliselt väljendatud olla.

Teisest küljest ei ole aga ka see küsimus rahuldavalt selgitatud, missuguses ulatuses meie põhiseadus rahvaesindajate avaldusi vastutamatusena katab. Põhiseaduses vastutamatusetele tõmmatavad piirid ei lange kokku üldiste põhimõtete alusel tunnustatava vastutamatusete ulatusega.

Sellepärast on rahvaesindajate vastutamatus ulatuse kindlaksmääramiseks tähtis mõlema külje selgitamine.

Rahvaesindajate vastutamatus ehk sõnavabadus seisab selles, et rahvaesindajad ühiskonna huvides vastutusest vabastatakse teatud tingimustel tehtud avalduste eest, mis eraisikute vahelkordades vastutuselevõtmiseks alust võiksid anda. Nõnda on rahvaesindajate sõnavabadus ja kodanikkude sõnavabadus täiesti erisugused mõisted. Ei või juttugi olla kodanikkude vastutamatus, sest see vastutus just kodanikkude jaoks seaduses määratud ongi. Sellepärast on täiesti ekslik, E. Madisson'i arvamine („Päevaleht“ nr. 310 — 1924. a.), et meil olevat rahvaesindajate vastutamatus sellepärast ülelligne, et meie kodanikkudel on sõnavabadus. Selle eksitusega paistab seletatav olevat ka E. Madisson'i ekslik järeldus et rahvaesindajad vastutavad laimu eest harilikus korras; sest kui sõnavabadus üks on, siis peavad ju ka selle piiridest üleastumisel needsamad tagajärjed olema.

Üldised põhimõtted ja eelused.

Prof. Challandes'i sõnade järele asub parlament poliitilise elu keskkohas ja tema ülesanne on valitsemist kontrollida ning uut õigust luua¹⁾. Niikaua kui rahvaesindaja nende ülesannete täitmise juurde jääb ja selle tegevuse jaoks määratud piiridest välja ei astu, teostab ta oma avalik-õigusliku iseloomuga õigust. Sellel on iseäranis suur tähtsus niisugusel korral, kui rahvaesindajate vastutamatus pole seaduses fikseeritud. Et meie Põhiseaduse § 48. määrab, et rahvaesindaja poliitiliste avalduste eest vastutust ei kannu, ja et vaevalt oletada võib, et rahvaesindajal oma kohuste täitmiseks tarvilik on mittepoliitilisi avaldusi teha — kui „poliitilist“ õieli tõlgendatakse —, siis ei ole põhimõttel, et ka eel-

1) Шалландь, Иммуниетъ народныхъ представителей, II. lk. 57.

datava, seaduses mitte otsekohaselt väljendatud õiguse teostamine ei ole süüstegu, meie juures rahvaesindajate kohta praktilist tähtsust. Küll on aga sellel põhimõttel suur tähtsus valitsuse esindajate tegevuse kohta üldse ja eriti parlamendis, sest valitsuse esindajate vastutamatus koht ei leidu seadustes erimääruisi. Et ka nemad avalik-õiguslikke funktsioone täidavad, omavad nad ka seda kaitset, mis üldiselt maksev avalik-õigusliku iseloomuga tegevuse kohta.

Peale nimetatud põhimõtte tulevad siin veel arvesse kaks põhimõtet, nimelt: 1) avalik-õiguslikku laadi tegevus tunnustatakse sõnaliste avalduste suhtes mitte karistatavaks ka siis, kui teotseja heas usus olles oma õiguse teostamise raamidest välja astub, ja 2) eeldatakse, et avalik-õigusliku tegevuses toimija talitab bona fide¹⁾, nõnda et karistamine sõnalise süüstee eest avalik-õigusliku tegevuse juures või seesuguse tegevuse puhul üldse ainult siis võimalik on, kui süüdlase kuritahtlikkus on tõestatud, kuna hariliku auhaavamise korral haavaja kuritahtlikkus üldse osa ei etenda.

Imelikul kombel ei taheta neid aluseid meie juures maksvaks tunnistada Riigikogu liikmete kohta, kuna nende maksvus kahtlust ei ärata muu avalik-õigusliku tegevuse suhtes. Meil on harjutud Riigikogu kui hariliku kõnelemisasutise peale vaatama! Ainult sellega on seletatav, et meil võimalikuks peetakse rahvaesindajaid nende ametikohuste täitmisel tehtud avalduste puhul mõõta sellesama mõõdupuuga, mis kohane hariliku miitingu kõneleja jaoks, kuna ka meil kellelegi pähe ei tule sedasama mõõdupuud tarvitada näit. prokuröri, mõne teise kohtutegelase või ametniku kohta nende ametitegevuses tehtud avalduste puhul, kuigi nende vastutuse asjas (meie

1) Розинъ, Объ оскорбленіи чести, Томскъ, 1910, lk. 326 ja 327.

juures) seaduses kategooriliselt fikseeritud erandeid ei ole tehtud. Selge on, et rahvaesindajad õiguslikult kuidagiviisi mitte halvemais tingimuses ei või olla kui pooled kohtus või kui ühiskondlikkude ja valitsuseasutiste liikmed¹⁾.

Kohtuprotsesside ajal tuleb sagedasti ette, et pooled kohtuosaliste või ka kõrvaliste isikute kohta avaldusi teevad, mis on piinlikud ja haavavad kuulda. Kuid avalik-õigusliku kohuse täitmine muudab igasuguse tegevuse, mis selle kohuse täitmiseks ette võetud ja selleks tarvilikkudesse piiridesse jääb, õigustatud tegevuseks. Ainult sel juhul, kui tarvilikkudest piiridest üle astutakse, võib tegevus muutuda mitteõigus-
tatuks ja teatavatel kordadel ka karistatavaks²⁾. Sellepärast on hariliku korra järele kohtuprotsesside ajal kohtupoolte kõnedes tehtud auhaavamised mittekari-
statavad, ka seal, kus selle kohta erimäärusi maksma ei ole pandud, kui nendes kõnedes ei sisaldu õigusemõistmise eesmärgist kõrvale kaldumist, sest et kohtukõned on niikaua avalik-õigusliku kohustuse teostamine, kuni nad õigusemõistmise teenistuses seisavad.

Mitmel maal kaotavad eespool-nimetatud üldised eeldused tähtsuse kohtutegelaste suhtes selle tõttu, et seadustesse nende vastutamatus kohta kindlad määrused on paigutatud. Nii näit. on Prantsusmaal maksev määrus, et kohtukõned ei või olla diffamatsiooni või mõne muu haavamise eest vastutusele võtmise aluseks. Inglismaal on maksev kord, et süüdistajat ega kaitsjat ühegi kõne, seletuse jne. puhul, mis kohtuprotsessi ajal või selle jaoks peetud või antud, auhaavamise eest vastutusele ei saa võtta, kuigi need kõned, seletused jne. valed või pahatahtlikud olid³⁾. Analoogilised seadusemäärused on olemas Belgia, Itaalia ja Ungari kriminaalseadustikkudes.

1) Шалландъ, main. t88, II, lk. 55.

2) Розинъ, main. t88, lk. 330.

3) Розинъ, main. t88, lk. 329 jj.

4) Шалландъ, main. t88, II, lk. 53.

Vene seadustes ei olnud vastutamatus kohtukõnede eest otsekoheselt fikseeritud. Kuid Vene teadusemehed olid arvamisel, et ka Venemaal tuleb küsimust otsustada ülemalkirjeldatud viisil. Samale seisukohale on ka Vene kohtud asunud, ja mitte ainult kohtutegelaste kohta, vaid üldse avalik-õigusliku iseloomuga tegevuse suhtes.

Kui näit. prokurör protsessi ajal kaebalust süüdistab, kelle kohus pärast õigeks mõistab, siis peab ütleva, et prokurör on kaebalust põhjendamatult süüdistanud. Selleks ei ole ametlikul süüdistajal aga mitte õigust. Tema tegevus ei ole aga karistatav siis, kui ta põhjendatult heas usus teotses.

Avalik-õigusliku iseloomuga tegevuse puhul sõnaliste avalduste suhtes eeldatakse bona fides ja karistamatus langeb ära ainult siis, kui teotseja andus isiklikkude motiivide mõjule¹⁾. Sellepärast langeb tõestamise kohustus, et avalik-õigusliku iseloomuga tegevuse puhul pole süüdinud süüstegu mitte heas usus toime pandud, süüdistaja või kahjukannataja peale. Kahtlemata on avalik-õigusliku iseloomuga teotseja seeläbi palju paremasse seisukorda seatud kui harilik kodanik. Kuid see on paratamata tarvilik selleks, et avalik-õigusliku iseloomuga tegevus võiks takistamatult sündida riigi huvides. Kujutatagu omale ette, mis tagajärjed oleksid sellel, kui ülevaadinimetatud näite juurde jäädes prokuröri karistada võiks ka sel korral, kui ta oma õiguse teostamise raamidest bona fide üle astub: siis võiks iga õigeksmõistetud kohtualune prokuröri laimduse eest vastutusele võtta. Selge on, et selle tagajärjel raskenduks kohtumõistmine, sest süüdistaja oleks liiga suurele ettevaatusele sunnitud, mil põhjusel süüstegu kergesti võiks karistamata jääda.

Vene kohtupraktikast võiks nimetada jägmisi juhtumusi, 1905. a. arutas Saratovi Kohtupalat juhtumust, kus kedagi

1) Розинъ, п. т., lk. 327, 344.

preestrit selles süüdistadi, et ta ametlikus paberis laimanud kohalikku kooliõpetajannat. Kohus tegi kindlaks, et paberis nimetatud teotavad andmed kooliõpetajanna kohta olid valed, kuid preester mõisteti siiski õigeks, sest Palat leidis, et seaduse teissuguse seletamise korral karistuse kartus laimu eest halvaks kindluse ametihuvides teotsemisel ja takistaks tõele vastavaks peetavaid teateid ametisolevate isikute lubamata tegude kohta edasi anda ülemusele, kellest oleneb asja uurimine või saadud andmete põhjal nende isikute teenistusest vabastamine või ka teate tagajärjeta jätmine. Sarnane on ka 1910. a. Moskva Kohtupalatis arutusel olnud asi, kus üht raudteeülemat süüdistadi ametlikus paberis oma alama laimamises. Asi seisis nimelt selles, et raudteeülem oma käega kirjutatud paberis üht osakonna ülemat kohustab ühe kiirrongi korraldajale ette panema ametist lahkuda hoiatusega, et ta vastasel korral ilma palveta ametist tagandatakse, sest kirja kirjutajale olevat usaldusvääriline isik teatanud, et rongi korraldaja nõudnud altkäemaksu koha muretsemise eest rongis. Rongi korraldaja, kellele kiri lugeda anti, palus raudteeülemat nimetada selle isiku nimi, kes tema kohta laimavad teated annud. Raudteeülem seletas aga ainult, et teadaanne tulnud ühelt polkovnikult ja neljalt ohvitserilt, kelle nime ta aga ei tea, ja et tal ei olewat mingisuguseid dokumentaalseid andmeid teate kohta. Seepärast palus rongikorraldaja raudteeülem vastutusele võtta laimamise pärast ametlikus paberis. Selle peale vaatamata, et raudteeülem rongikorraldaja teo kohta mingisuguseid tõendusid ei esitanud, mõisteti ta õigeks¹⁾. Siia kuulub ka 1892. a. (nr. 10) Senatis arutatud Dorn'i asi, kus Senat leiab, et „iscäränis tähtsad on süüdistatava hea usu (добросовѣстность) hindamisel avalduse eesmärk ja tingimused nendel kordadel, kui laimamises süüdistatakse isikut, kes teatud

asjaolusid avaldanud tema peale pandud ühiskondlikkude või riiklikkude ülesannete täitmisel, nagu näit. ühiskondlikkude või seisuslikkude kogude liikmete arvamiste avaldused isikute kohta, kellele nendes kogudes mingisuguseid ameteid kavatselakse anda, nende asutiste agentide või usaldusmeeste valimisel jne“.

Et rahvaesindajad täidavad ka avalik-õiguslikke funktsioone, siis on neil kõik need eesõigused, mis on avalik-õiguslikkude ülesannete täitmisega lahutamatult seotud. Rahvaesindajaid ei või kuidagiviisi halvemasse tingimusesse asetada.

Eesti keeles avaldatud kirjutistes rahvaesindajate vastutamatuses kohta on need põhimõtted jäiesti puudutamata jäänud.

Selle tagajärjeks on mõned ekslikud järeldused. Nõnda ütleb prof. E. Berendts „Õiguses“ nr. 2, 1921. a., lk. 37: „(Põhiseaduse) § 48. sisust järgneb seega: 1) et mittepoliitilise sisuga avalduste tagajärjeks võib olla vastutuselevõtmine...“ Eespool-öeldut arvesse võttes on selge, et see lause on ekslik, sest ka nende mittepoliitiliste avaduste eest, mis on bona fide tehtud, ei sa vastutusele võtta. Teises kohas ütleb seesama autor: „Ühte võib aga kallaletungitav ikka nõuda, et kallaletungija tooks tõestusi oma kaebusele ja mitte ei lepiks ainult paljaste väidetega“ („Õigus“ nr. 3, 1921. a., lk. 50). Eespool-tsiteeritud kohtuotsuste motiividest selgub, et kohtud riiklikust seisukohast välja minnes mitte alati otstarbekohaseks ei pea prof. Berendtsi ülalnimetatud lauset õigeks pidada: üksiku kodaniku huvid tema enesetundega ohverdatakse riiklikkudes huvides. Rahvaesindajad vajavad sarnast kaitset palju rohkem kui näit. pooled kohtu-protsessides, sest viimastel on kohtupidamis-seadustes ettenähtud väga mõjuvad abinõud tarvitada tõe selgitamiseks, nagu tunnistajate ülekuulamine, dokumentide nõutamine, läbiotsimised jm., mis rahvaesindajatel puudub, kuna nemad oma ülesannete täitmisel aga vahel oma sisetunde

Розинъ, с. т., lk. 327 jj.

järele talitades riiklikke pahesid peavad puudutama, mille kohta neil kindlaid andmeid ei ole, mis aga üksikute isikute au riivavad. Üldse peab silmas pidama, et see, kui keegi tõestada ei saa, et tema poolt avaldatud auhaavavad teated vastavad tõele, veel mitte ei tähenda, et need teated tõepoolest ei vasta tõele, vaid on ka võimalik, et avaldajale tarvilikud tõendused kättesaamatuks jäävad. On täiesti otstarbekohane, et eraisikuid seaduses ettenähtud juhtumustel karistatakse, kui, ilma et neil tarvilikke tõendusi oleks, enestele auhaavavaid avaldusi lubavad. Hoopis teine asi on aga, kui rahvaesindaja riiklikudes huvides mõnes asjas selgitust nõuab, seda aga muidu teha ei saa, kui teatud isikute au puudutades.

Üks näide Vene Riigikogu ajaloost selgitab seda asjaolu. See on tuttav Asefi lugu. Nagu teada, võttis Asef pikemat aega osa sotsialistide-revolutsionääride võitluseorganisatsioonidest, kelle ülesandeks oli terroristlike aktide toimepanemine, olles ühtlasi politsei agendiks. Usalduse võitmiseks, mis tal „teenistuse“ huvides tarvilik oli, pettis ta aga mõlemaid pooli: revolutsionääre välja andes ja politseid sellega, et ta mitte kõike ei teatanud, mida ta ise teadis, iseäranis mis puutus tema enese osavõtmisse terroristlikest aktidest. Usalduse võitmises oli ta nii meisterlik, et revolutsionäärid tükil ajal ei uskunud Burtsevi paljastustesse, kuna politsei teda jälle täiesti omaks meheks pidas. Sealjuures oli ta Ufa kuberneril Bogdanovišil, siseminister Plehve ja suurvürst Sergei Aleksandrovišil tapmise organiseerijaks. Peale selle kui politseidepartemangu direktor Lopuhin Londonis tema juurde võõrastemajja ilmunud kolmele revolutsionäärile (need olid Savinkov, Argunov ja Tšernov) oli kinnitanud, et Asef oli politseidepartemangu agent, ei saanud seda ka Vene valitsus enam salata. Kuid Vene valitsus kaitses Asefit kui „a s a t“ agent, kes ise revolutsioonilisest tegevusest mitte osa võttes politseile selle üle teateid muret-

ses. Kuna Asef oli partei keskkomitee liige ja löögisalga juht, siis oli selge, et ta partei elust tegelikult osa pidi võtma. Kuid Asef varjas politsei eest asjaolu, et ta oli partei keskkomitee liige ja löögisalga juht. See sai politseile teatavaks alles pärast Asefi paljastamist, sest ta oli osanud politsei täielikku usaldust võita ja takistada niisuguseid isikuid politsei teenistusse võtmast, kellele Asefi tegevus parteis tuttav oli ja kes teda politsei ees paljastada oleksid võinud¹⁾. Nüüd on kindel, et Asef oli üks suuremaid provokaatoritest, keda ajalugu üldse tunneb. Tema õhutas ja organiseeris tapmisi, et nendest osavõtjaid ära anda ja selle eest tasu saada. Asefi tegevuse paljastamine oli riiklikult väga tähtis. Vaevalt oleks isegi tsaariaegne politsei teda agendina tarvitanud, kui tema tegevus politseile täies ulatuses teada oleks olnud. Kuid küsides, missugused andmed võisid arupärijaile Duumas Asefi tegevuse kohta olla, peab tunnistama, et need paratamata puudulikud pidid olema või jälle raskesti tõestatavad. Sest ühelt poolt oleks võinud asja selgitada politseidepartemang, kes sellesarnaseid teateid aga kõige suuremas saladuses pidas ja kust ainult juhuslikult ühe asjaolu kohta Lopuhini kaudu kinnitus saadi²⁾. Teised tähtsad asjaolud olid teada ainult revolutsionääride salaorganisatsioonide tegelastele. Nendelt saadud teated võisid täiesti usaldusväärilised olla, kuid kohtus ei oleks saadud neid tõestada, sest et nende salaorganisatsioonide tegelased ei oleks arusaadavalt põhjusil tunnustajatena kohtusse ilmunud. Tõe selgitamine oli võimalik aga ainult mõlemapoolsete andmete kõrvutamisel. Rohkem kui kahtlane on, et arupärijad oleksid Duumas ettetoodud asjaolusid kohtupidamiskorrale vastavalt tõestada suutnud. Sellepärast võis Pokrovski II õgusega ironisee-

1) В. Спиридовичъ, При царскомъ режимѣ, Архивъ русской революціи XV.

2) Lopuhin saadeti selle eest Siberisse⁴ s. o. õieti oma „liiga suure tõearmastuse“ eest!

rides Duuma koosolekul 11. jaanuaril 1912. a. ütelda: „See on hea, mu härrad, et Duuma enamik ja valitsus Asefi rehabiliteerisid, sest muidu võtaks ta meid, opositsiooni, laimu eest vastutusele“. See tähendab, need, kes ütlevad, et rahvaesindajatele ei tuleks laimu eest vastutamisel mingisuguseid erandeid teha, on seisukohal, et eespool-kirjeldatud juhul õiglane ja riiklikult otstarbekohane oleks olnud, kui arupärijaid Asefi nõudmisel oleks laimu eest karistatud, sest laimu eest ei karistata mitte ainult siis, kui see on sündinud ebaõigete avalduste läbi, vaid ka siis, kui seda toimetatakse tõe le vastavate avaldustega, kui avaldaja seda tõe de aga mitte ei saa tarvilikult tõestada. Põhimõte, mis eraisikute vahekorjade jaoks väga otstarbekohane on, ei kõlba aga avalik-õiguslikus tegevuses tekkinud vahekorjade lahendamisel. Selle moraali järele käies oleks pidanud Asef paljastamata jääma.

Selge on, et ka kõige piinlikuma moraali seisukohast arupärijatele mingisugust etteheidet ei saa teha, olgugi et nad võib-olla kohtu poolt laimu eest süüdi oleks mõistetud, kui asi kohtusse oleks läinud.

On autoriteetseid teadusemehi, kes arvavad, et erilised seadusemäärused rahvaesindajate vastutamatus kohta on üleliigsed. Võib-olla on sellega seletatav meil maad võtnud arvamine, et demokraatlikus riigis on rahvaesindajate eesõigustatud seisukord üldse ja vastutamatus eriti üleliigne. Need on aga kaks täiesti eriasja. Kuna esimesed arvavad, et rahvaesindajate vastutamatus ulatus on ka sellekohaste erimääruste puudumisel küllalt suur, arvatakse meil, et vastutamatus aset võib harilik sõnavabadus täita. Genau arvab, et rahvaesindaja peab (eriliste vastutamatus kindlustavate seadusemääruste puudumisel) suurel määral mõtlemata, saamata või kuritahtlik olema, et parlamendikõnega kaebusele alust anda. Muralt ütleb ¹⁾: „Rahvaesin-

dajad saavad ka ilma väljaõeldud eesõiguse oma ameti iseloomu tõttu kaugeleulatuva kaitse osaliseks, kuna nad õigusepärasuse eeldust omavad; nõnda siis avalduvad seaduses ettenähtud immunitetid alles siis oma mõjuvõimu, kui rahvaesindaja seaduserikkumise teadlikult toime saadab“ (lk. 60), ja et rahvaesindajate sõnavabadus on juba üldistest vaatekohtades välja minnes väga suur, nõnda et vaevalt ka eesõigust arvesse võtmata süüdimõistev otsus aset võib leida, kui kohtud neid põhilauseid arvesse võtavad“ (lk. 126).

Seidler arvab, et rahvaesindajate vastutamatus selles vormis, nagu see XIX aastasaja kestel kõigis konstitutsioonilistes riikides välja kujunes, s. o. täieline vastutamatus, järgneb juriidilise paratamatusega rahvaesindajate funktsioonide iseloomust ja sisust. See tähendab, et Seidler'i arvates on rahvaesindajad täiesti vastutamata — ka nendes riikides, kelle seadustes ei sisaldu mingisuguseid määrusi rahvaesindajate vastutamatus kohta ¹⁾.

Seidler'i vaated on laialist tunnustamist leidnud ja sellekohase kirjanduse peale suurt mõju avaldanud, ei ole aga siiski mitte üldiselt õigeks tunnustatud.

Challandes vaidleb Seidler'i seisukoha vastu. Tema arvab, et väga raske on täpsat ning vastuvaidlemata joont tõmmata mittekuritegelise kohustuse täitmise ja karistatava süüsteo vahel seadusandlike kogu liikmete sõnaliste avalduste suhtes; et poliitiliste süüstegude vallas kaugeltki kerge ei ole vahetegemine maksva korra lubatud kriitika ja enam-vähem radikaalsete reformide tulise kaitsmine vahel ühelt poolt ning kuritegelise kihutustöö vahel teiselt poolt; et hea tahtmise juures peaaegu igas poliitilise sisuga kõnes Vene uue Nuhtlusseadustiku § 128. ja 129. tunnusemärgi võiks leida. Ühtlasi arvab ta aga, et kuritahtlikku ja sihilikku laimu, üleskutset mässule, revolutsioonile, rõõvimisele, tapmisele jne.

¹⁾ J. v. Muralt, Die parlament. Immunität in Deutschland und der Schweiz, Zürich 1902.

¹⁾ Шалландъ, main. t. II, lk. 34.

ei saa kuidagi viisi rahvaesindajate ametikohuste hulka kuuluvateks ülesanneteks pidada. Sellegi pärast on aga rahvaesindajad peaaegu kõigis konstitutsioonilistes riikides ka säärate avalduste eest vastutamatud. Nõnda ei saa Challandes'i arvates

üldiste printsiipide põhjal rahvaesindajaid vastutamatuks pidada selles ulatuses, nagu see ajalooliselt konstitutsioonilistes maades on välja kujunenud¹⁾.

Järgneb.

Hans Martna.

Pärandusõiguse eelnõu arvustused.

Tsiviil-komisjon avaldas trükiis tema poolt kahel lugemisel vastuvõetud pärandusõiguse eelnõu selleks, et kodanikkudele, keda asi huvitab ja kellel on sellekohased teadmised, võimalust anda eelnõu arvustuse alla võtta nii keeleliselt kui ka sisuliselt, missuguseid arvustusi komisjon siis eelnõu kolmandal lugemisel võiks arvesse võtta.

Senini on eelnõu kohta arvustusi avaldanud härrad M. Pung, G. Seen ja H. Priimägi ja Narva linnavalitsus. Hr. M. Pung esines referaadiga V õigusteadlaste-päeval aprillis 1926. Referaat on ilmunud „Õiguses“ nr. 4—1926. a. Hr. G. Seeni ja H. Priimägi ja Narva linnavalitsuse poolt on arvustused saadetud otseteed tsiviil-komisjonile; trükiis ei ole nad avaldatud. Peale selle on üksikud arvustavad kirjutised ilmunud poliitilistes ajalehtedes; need kirjutised kordavad osalt neid väiteid, mis sisalduvad eeltähendatud neljas arvustuses, mispärast neil ei ole suurt iseseisvat tähtsust.

Iga arvustus on tarvilik ja väärtuslik, kuid sel eeltingimisel, et ta ise on asjalik ja põhjendatud. Arvustus, mille teesid ei ole tarviliselt põhjendatud, muutub lihtsaks sõnade tegemiseks, millel puudub sisuline väärtus.

Eelseisvate ridade otstarbeks on püüda selgitada, kuivõrt on põhjendatud eeltähendatud arvustajate väited ja teesid.

Asume kõige pealt hr. M. Pung'a arvustuse arutusele.

Hr. M. Pung on oma väited kokku võtnud viide teesi. Peatume nende teeside ja teeside põhjenduseks ettetoodud väidete juures üksikhaaval.

Hr. P. I tees kõlab: eelnõu tõlge ei ole küllalt täppis, paljudel juhtumustel pole ta koguni mitte õige.

Teesi põhjenduseks toob hr. P. ette järgmised asjaolud:

Hr. P. leiab kõige pealt, et eelnõu § 30. tõlge ei ole õige. Saksa koodeksi algteksti järele (B. G. B. § 1932) peab üle-elanud abikaasa peale pärandusosa veel eelosana saama: 1) abikaasade ühise koduse sisse-seade hulka kuuluvad asjad, niivõrt kui need ei ole kinnisvara päraldis, ja 2) pulmakingid. Eelnõu järele aga, leiab hr. P., ei kuuluvat pulmakingid eelosa hulka. Pean tunnistama, eelnõu trükimisel on tõesti juhtunud väike äpardus: on eksikombel välja jäänud üks koma. Peab olema: üle-elanud abikaasa saab eelosana „abikaasade ühise koduse sisse-seade hulka kuuluvad asjad, niivõrt kui need ei ole kinnisvara päraldis, ja pulma-kingid“. Trükkimisel on aga viimane koma eksikombel välja jäänud. Selle läbi tuleks paragrahvi tekst vormiliselt tõesti nõndaviisi tõlgendada, et pulma-kingid ei kuulu eelosa hulka. Kuid igaüks, kes paragrahvi vähegi mõttega loeb, leiab kohe, et siin on tegemist trükiveaga, aga mitte vale tõlkega. Arvustajalt igatahes

1) Шалландъ, II, lk. 56.

peaks tohtima nõuda, et ta niivõrt asja sisse peaks süvenema, et käegakatsutava trükivea ja vale tõlke vahel suudaks vahet teha.

Edasi leiab hr. P., et ei olevat õige ka eelnõu § 90. tõlge. Selles paragrahvis räägitakse, et „kui testamentlikku korraldust tema sisu poolest võidakse tõlgendada mitut viisi, siis tuleb kahtluse korral eesõigus anda sellele tõlgendamisele, mis võimaldab testamendi maksvaksjäämist suuremas ulatuses“. Allikatena on tähendatud Saksa koodeksi § 2084 ja Balti koodeksi § 2474. Hr. P. leiab, et § 90. lõpp ei vasta täpsalt Saksa koodeksi tekstile. Kuid ta ei peagi vastama, sest meelega ei ühinenud tsiviilkomisjon selles küsimuses Saksa koodeksi tekstiga, vaid pooldas rohkem Balti koodeksi seisukohta. Sellele vastavalt redigeeriti siis ka eelnõu § 90. lõpp, kuna allikatena tähendati nii Saksa kui ka Balti koodeksi vastavad paragrahvid. Kui nõndaviisi komisjon tahtlikult on allikate algtekstis mõnesugused muudatused teinud, seal juures mõlemaid allikaid tarvitades, siis ei saa tehtud muudatusi ja parandusi ometi lugeda ebaõigeks tõlkeks, vaid tarvilisel korral võiks vaielda ainult nende muudatuste ostarbekohasuse vastu. See on aga juba sisuline vastuvaidlus. Vahe eelnõu ja Balti koodeksi teksti vahel ühelt poolt ja Saksa koodeksi teksti vahel teiselt poolt seisab selles, et kahe esimese järele testament kahtluse korral tuleb tõlgendada nõnda, et oleks võimaldatud tema maksvaksjäämine suuremas ulatuses, kuna viimase järele tuleb tõlgendada nõnda, et viimase tahte avaldusel oleks tagajärg (bei welcher die Verfügung Erfolg haben kann). Vahe on õige väike. Hr. P. arvab, et Saksa koodeksi tekst olevat kooskõlas üldise juriidilise teooriaga, kuna testamendi tõlgendamine nõnda, et võimaldatud oleks tema maksvaksjäämine suuremas ulatuses, olevat sellele teooriale võõras. Kahjuks ei nimeta hr. P. allikaid, millel tema arvamine põhjeneb. Minu teadmise järele tunnistab juriidiline teooria ül-

diselt, et testamente tuleb tõlgendada võimalikult nende maksvuse kasuks (in favorem testamenti), kuid missuguses redaksioonis just see peab olema väljendatud, kas Saksa koodeksi redaksiooni kohaselt või Balti koodeksi ja eelnõu redaksiooni kohaselt, seda juriidiline teooria minu teadmise järele ei ütle. On hr. P. vastupidisel arvamusel, siis oleks väga soovitatav, et ta allikaid nimetaks.

Edasi seletab hr. P., et olevat vigane ka eelnõu § 104. tõlge. Milles siin viga seisab, on hr. P. seletusest raske aru saada. § 104 ütleb: kui testamendis ei ole selgesti tähendatud, kas asepärija nimetamine käib ühe või mõlema eelmises paragrahvis ette tähendatud juhtumuse kohta, siis tuleb arvata, et asepärija on nimetatud mõlema juhtumuse kohta. Nagu hr. P. seletuse lõpp laseb oletada, ei meeldi talle, et eelnõu paragrahvi tekstis ei ole öeldud, et testata torile igatahes ka vabadus jääb asepärijat nimetada ainult ühe eeltähendatud juhtumuse kohta, nagu see väljendatult on Balti koodeksi § 2138. öeldud; või oleks hr. P. arvamise järele Saksa koodeksi eeskujul vähemalt sõnad „kahtluse korral“ pidanud juurde lisatud olema. Minule paistab, et eelnõu § 104. tekst ei jäta kõige vähematki kahtlust selles, et testator võib asepärijat nimetada ka ainult ühe eelmises § 103. tähendatud juhtumuse kohta („ei taha“ või „ei või“), sest § 104. ütleb ju selge sõnaga, et ainult sel juhtumusel, kui testamendis ei ole selgesti tähendatud, kas nimetamine käib ühe või mõlema juhtumuse kohta, tuleb arvata et ta käib mõlema juhtumuse kohta. Hr. P. on muidu täie õigusega asjata sõnade rohkuse vastu ja loeb Balti koodeksi üheks suuremaks puuduseks just tema sõnaohtrust, milles ma hr. P-ga täielikult ühinen; sellepärast on kogugi arusaamata, miks hr. P. siin asjata sõnade tegemist nõuab, kui asi juba ilma selletagi väga selge on.

See on kõik, mis hr. P. eelnõu tõlke vääratuse kohta ette toob. Ta ütleb küll, et eelnõus sarnaseid tõlkevigu veel kaunis

palju leiduvat, kuid seekord tulevat piirduda ettetoodud näidetega.

Ma olen kaugel sellest, et tõendada tahta, nagu oleks eelnõu tõlge kõigiti eeskujulik ja et temas ei leiduks ühtegi viga. Meie juriidiline keel on veel välja arenemata; puuduvad veel tarvilised oskussõnad; viimsete loomine ei ole mitte kerge töö. Sellepärast on väga arusaadav, et tõlkes puudusi on. Selleks ongi eelnõu trükkis avaldatud, et arvustajad muu seas ka tõlke vigade ja puuduste peale tähelepanemist võiksid juhtida ja tarvilisi parandusettepanekuid teha. Kahjuks aga ei saa ühtegi nendest puudustest, millede peale hr. P. tähelepanu juhib, tõsiseks puuduseks lugeda. Siin on tegemist peaaesjalikult ainult arusaamatustega arvustaja enese juures. Sellepärast paistab mulle hr. P. esimene tees, mis käib eelnõu tõlke kohta, vähe põhjendatud, vähemalt arvustaja poolt.

Hr. P. teine tees kõlab: eelnõu normid on kasuistlikud ja mitte tarvilisel viisil kokkukõlastatud. Eelnõu on üleliigsete normidega liiga koormatud.

Selle teesi põhjenduseks toob hr. P. ette:

Hr. P. tähendab kõige pealt selle peale, et seaduses ei tohi kordamisi ette tulla, sest kordamised ainult segavat seaduse mõtet, raskendavat seaduse tõlgendamist. Hr. P. leiab, et iseäranis suur olevat Balti koodeksi sõnaohtrus, mispärast siin kordamised paragrahvide sisus mõõdapääsematud olevat. Neist sagedaist sõnasõnalistest kordamistest ei olevat kahjuks ka eelnõu suutnud end vaba hoida. Tõenduseks toob hr. P. ette neli juhtumust, ja nimelt: 1) eelnõu § 46 ning 69, 2) § 262 ning 286, 3) § 138 ning 331 ja 4) § 253.

Et Balti koodeksi üheks suuremaks puuduseks tuleb lugeda tema üleliigset sõnade ohtrust ja sagedaid kordamisi, seda tunnistab ka mina. Eelnõu on püüdnud seda Balti koodeksi puudust võimalust mööda ära hoida, kuid ei saa salata, et teatavat mõju on Balti koodeks eelnõu peale selles

suhtes siiski avaldanud. Hr. P. läheb aga liiga kaugemale, kui ta arvab, et on võimalik niisugust suurt seadust, nagu seda on tsiviilseadustik, kokku seada koguni ilma kordamisteta. Saksa koodeksi (B. G. B.) kokkuseadjad on püüdnud kordamised võimalikult ära hoida sel teel, et kui üks juriidiline mõiste või seadusemäärus on juba kord koodeksis käsitlemist ning väljendust leidnud ja kui siis see mõiste või määrus tuleb uuesti samas koodeksis ette, siis teda enam ei korrata, vaid tehakse juhatus eelmisse paragrahvi, kus see mõiste või määrus juba väljendust on leidnud. See toimetamisviis on juriidiliselt kahtlemata õigem ja täpsam, kuid tal on ka oma halvad küljed. Mõiste või määruse väljendus on alati täpne, kordamised on võimalikult ära hoitud, kuid selle eest on seaduse käsitlemine tihti väga raskendatud: üks § viitab tihti terve rea teiste paragrahvide peale, need omakorda jälle kolmandate paragrahvide peale jne., nõnda et peab sagedasti terve rea paragrahve läbi uurima ja neid üksteisega võrdlema, enne kui soovitud küsimusele vastuse leiad. Kuid sellegi pärast ei ole ka Saksa koodeks kordamisi täiesti ära hoida suutnud; näidetena võin ette tuua § 119 ning 2078 ja § 1639 ning 1803. Ka Šveitsi koodeks, mis on väga sõna-aher ja oma määrustes väga kokkuhoidlik, tihti ülearu kokkuhoidlik, ei ole suutnud kordamisi ära hoida, nagu seda näitavad § 31 ning 544, § 603 ning 639 ja § 483. Ka teistes, nii vanemais kui ka uuemais koodeksites tuleb kordamisi ette; see on mõõdapääsemata. Muidugi ei sisalda kuskil mitu paragrahvi täpsalt ühte ja sedasama; iga paragrahv pakub ikka ka midagi uut. Kuid just nõndasamuti on lugu kordamistega ka Balti koodeksis ja hr. P. poolt tähendatud juhtumustel eelnõus. Võtame kõige pealt eelnõu § 46 ja 69. Selle asemel, et viidata § 46. peale, kordab § 69 osalt § 46. mõtet, osalt aga lisab sellele uut juurde, ja see uus ongi, mispärast § 69. eelnõusse ülesvõtmine tarvilik oli. Just samasugune

on lugu § 262. ning 286. ja § 138. ning 331. Ka siin kordavad § 286 ja 331 ainult osalt seda, mis juba varemini on üteldud § 262. ja 138., osalt pakuvad nad aga midagi uut. Siin lähemalt selgitama hakata, mis just § 286. ja 331. uut eneses sisaldavad, viiks liiga kaugele ja pakuks vähe huvi. Igatüks, kes neid pavagrahve üksteisega võrdleb, leiab isegi kergesti, milles seisavad neis kordamised, mida nad uut pakuvad.

Nähtava iseteadvusega jutustab hr. P. naljakast loost, mis olevat juhtunud eelnõu § 253. tekstiga. See „naljakas lugu“ seisab nimelt selles, et selle § tekst on võetud täielikul kujul Balti koodeksist. Hr. P. leiab nimelt, et tähendatud paragrahvi esimese lause teine pool ja teine lause olevat oma sisu poolest täiesti sarnased, kuid seda olevat ka Balti koodeksi § 2483. algtekst. Balti koodeks, nagu tuttav, tarvitab tihti niisugust väljendamisviisi, et seab üles alguses üldmääruse ja otsekohe pärast seda, et lugejal kergem oleks üldmääruse mõttest aru saada, annab veel täiendavaid seletusi, mis eneses küll enam midagi uut ei sisalda, kuid avitavad asja selgitada. Säärase väljendusviisi vastu võib muidugi vaielda ja seletada, et see viis on kohane ainult õpperaamatuis, mitte aga seadustes. Kuid iseäralist halbust ei valmista see väljendusviis ka seadustes. Mõõda minnes olgu tähendatud, et seesugune väljendusviis ka teistele koodeksitele täiesti tundmata ei ole (v. Šveitsi koodeks § 483, 544). Eelnõu kokkuseadjad on säärased täiendavad selgitused, kus need paistsid täiesti üleaarused olevat, välja heitnud; kus neil aga seadusest kergemaks arusaamiseks paistis teatav tähtsus olevat, on need täiendavad selgitused sisse jäetud. Nõndaviisi on eelnõusse täielikul kujul üles võetud ka Balti koodeksi § 2483. Naljakast loost siin jutustada paistab mulle ise naljaks olevat. Hr. P. seisukoht on seda arusaamatum, et seal, kus eelnõu Balti koodeksi täiendavad selgitused on välja heitnud, sest et asi ilma nendetagi täiesti selge näis olevat, hr. P. leiab et Balti koodeksi

täiendavad selgitused ei oleks tohtinud välja jääda (eelnõu § 104, Balti k. § 2138). Paisatab, et siin arvustajal puudub tarvilik järjekindlus.

Hr. Pungale ei näi meeldivat, et kordamised on sagedasti väljendatud nendemade sõnadega. Kuid ka siin pean talle täiesti vastu vaidlema. Seadus peab võimalikult täppis olema. Sellepärast, kui tarvis on väljendada üht ja sama mõistet või määrust, siis on just soovitatav, et ka redaktsiooniliselt tarvitataks võimalikult just neidsamu sõnu; muidu võib kahtlus tekkida, kas on siin tegemist sama mõiste või määrusega või mõne uue mõiste või määrusega.

Edasi räägib hr. P., et iseäranis tülikad olevat seaduses juriidiliste mõistete mitmesugused definitsioonid, mis eelnõus ka ei puuduvat. Definitsioonid iseenesest olevat seaduses hädaohtlikud, seda enam, kui neid mitu olevat. Säherdane lugu olevat eelnõus legaadi definitsiooniga. Legaadi kohta leiduvat eelnõus kolm definitsiooni § (36, 96 ja 130) ja need minevat üksteisest lahku. § 36. allikaks olevat Saksa koodeksi § 1939, kuna § 96 ja 130 põhendavat Balti koodeksi § 2135. ja 1702. peal; Balti koodeks omakorda põhjenevat ses asjas Rooma õigusel, kus legaati olevat res certa, kuna Saksa koodeksi järele olevat legaati igasugune varanduslik tulu; need mõisted ei katvat üksteist mitte täiesti, mispärast ei võivat neid ka ühes ja samas seaduses tarvitada.

Kas definitsioonid ülepea seaduses ja eriti tsiviilkoodeksis soovitatavad on, selles küsimuses, ei ole niipalju kui minul tuttav, õigusteadlaste hulgas veel mitte täit selgust. Balti koodeksis on definitsioone väga palju; uuemates (Saksa ja Šveitsi) koodeksites on neid igatahes palju vähem, kuid siiski ka nendes viimastes ei tule definitsioone mitte harvasti ette. Eelnõu kokkuseadjad on definitsioone tarvitatud palju vähem kui Balti koodeks, kuid püüda koguni kõik definitsioonid eelnõust välja heita, selleks ei arvanud nad olevat mingit põhjust.

Mis puutub legaadi mõiste definitsioonis, siis paistab minule raske olevat § 36. ja 96. leida legaadi mõiste definitsiooni. Sellel asjaolul aga iseäralist tähtsust ei ole; palju tähtsam on muidugi küsimus, kas § 36 on kooskõlas § 96. ja 130. Hr. P. leiab nimelt, et Rooma õiguse ja Balti koodeksi järele ainult res certa võib legaadi objektiks olla. Mis hr. P. siin res certa all mõistab, seda ta lähemalt ei seleta. Küll räägib ta res certa'st kui vastandist igasugusele varanduslikule tulule, millest räägib Saksa koodeks. Sellest peaks võima järeldada, et hr. P. mõistab res certa all ainult neid asju, mis on kindlaks määratud individuaalsete tunnismärkide abil, mitte aga asju, mis on kindlaks määratud ainult nende liigi, arvu ja headuse äratähendamisega (res fungibiles). On see nõnda, siis ei ole hr. P. oletus, nagu võiks Rooma ja Balti õiguse järele ainult res certa olla legaadi objektiks, mitte õige, sest nende mõlemate õiguste järele võivad olla legaadi objektiks igasugused asjad ja õigused. Ei ole see aga mitte nõnda, teiste sõnadega — mõistab hr. P. res certa all igasuguseid asju ning õigusi, milles läheb siis lahku selles asjas Rooma õigus ja Balti koodeks Saksa koodeksist ja milles seisab siis vastolu eelnõu § 36. vahel ühelt poolt ja 96. ning 130. vahel teiselt poolt? Siin ei ole mingit vahet nende õiguste ja koodeksite vahel: legaadi objektiks võib olla igasugune varanduslik tulu mitte üksnes Saksa koodeksi järele, vaid ka Rooma õiguse ja Balti koodeksi järele, samuti ka eelnõu järele. Hr. Pung'a on nähtavasti eksiteele viinud mõni Rooma õiguse õperaamat, kus sõna res certa on tarvitatud võib-olla selles mõttes, et legataar saab alati kindla asja, õiguse või muu väärtuse, kuna pärija successio universalis põhjal omandab üldsummas kõik pärandaja activa ja passiva, kusjuures esialgu veel sugugi alati kindel ei pruugi olla, kas peale võlgade tasumist pärija heaks ka veel midagi järele jääb või mitte. Ainult selles mõttes on see, mis legataarile mää-

ratud, alati res certa, kuna seda pärija osa kohta ei saa ütelda; kunagi aga ei ole legaat res certa selles mõttes, et legaadi objektiks võivad olla ainult individuaalsete tunnismärkidega kindlaks määratud asjad.

Edasi asub hr. P. küsimuse lahendamisele, kuidas tuleb vahet teha pärija ja legataari vahel ja leiab: Vanas Roomas olnud vahetegemine palju kergem: seal sündinud pärija nimetamine kindla vormeli läbi ja olnud testamendi tegemisel abiks head asjatundjad, kuna meie ajal testamendid sagedasti mitte küllalt asjatundlikult ei tehtavat. Formaalsed määrused pärija nimetamise kohta testamendis ei olevat mitte otstarbekohased, ja uuema aja koodeksid olevat, teoreetlise õigusteaduse toetusel, seesugustest määrustest loobunud. Šveitsi koodeks ei tunnista- vat ülepea eel-legaati, vaid kui pärijale on määratud res certa, siis tulevat seda määrust ainult kui päranduse jagamise reeglit käsitleda; see määrus olevat lihtne ja õiglane. Vahet pärija ja legataari mõiste vahel ei olevat võimalik seaduses kategooriliselt ära otsustada, vaid olevat tarvilik nende mõistete konkreettsel kindlakstegemisel kohtule teatav vabadus jätta. Eelnõu süsteem olevat teatavas mõttes omapärane, kuigi mitte algupärane, sest ta olevat maksvast Balti eraseadusest üle võetud, Balti eraseadusest olevat veel üks liik pärijaid, otsekohene pärija (directer Erbe) üle võetud, kelle õiguslik seisukord tume olevat.

Hr. P. on siin terve rea laia ulatusega oletusi üles seadnud, mis minule väga kahtlased paistavad olevat. Kõige pealt näib väga kahtlane olevat, et vanas Roomas testamentide kokkuseadmisel abiks olid paremad asjatundjad kui meie ajal. Kuid see on kõrvalise tähtsusega küsimus. Palju tähtsam on juba järgmine hr. P. väide, mis selles seisab, et uuema aja koodeksid olevat formaalsetest määrustest pärija nimetamise kohta loobunud. Ei tea, missuguguseid uuema aja koodekseid hr. P. siin mõtleb. Üks uuema aja koodeksitest on Šveitsi oma; hr. P. näib teda koguni

eeskujuliseks pidavat. Vaatame mis ütleb Šveitsi koodeksi pärija nimetamise ja legaadi määramise kohta. Šveitsi koodeksi § 483 kõlab: „Der Erblasser kann für die ganze Erbschaft oder für einen Bruchteil einen oder mehrere Erben einsetzen. Als Erbeinsetzung ist jede Verfügung zu betrachten, nach der ein Bedachter die Erbschaft insgesamt oder zu einem Bruchteil erhalten soll“. Järgmine, § 484 käib legaadi määramise kohta ja kõlab (vastavas osas): „Der Erblasser kann einem Bedachten, ohne ihn als Erben einzusetzen, einen Vermögensvorteil als Vermächtnis zuwenden. Er kann ihm eine einzelne Erbschaftssache oder die Nutzniessung an der Erbschaft im ganzen oder zu einem Teile vermachen oder die Erben oder Vermächtnisnehmer beauftragen, ihm Leistungen aus dem Verte der Erbschaft zu machen oder ihn von Verbindlichkeiten zu befreien“. Teine uuema aja tuttavamatest koodeksitest on Saksa koodeks. Selle vastavad §§ kõlavad: „§ 2087. Hat der Erblasser sein Vermögen oder einen Bruchteil seines Vermögens dem Bedachten zugewendet, so ist die Verfügung als Erbeinsetzung anzusehen, auch wenn der Bedachte nicht als Erbe bezeichnet ist. Sind dem Bedachten nur einzelne Gegenstände zugewendet, so ist im Zweifel nicht anzunehmen, dass er Erbe sein soll, auch wenn er als Erbe bezeichnet ist“. „§ 1939. Der Erblasser kann durch Testament einem anderen, ohne ihn als Erben einzusetzen, einen Vermögensvorteil zuwenden (Vermächtnis).“

Need on just samasugused formaalsed määrused nagu Balti koodeksi § 1702 ning 2135 ning eelnõu § 36, 95, 96 ja 130; eelnõu § 36 ja 95 vastavad täielikult Saksa koodeksi § 1939 ja 2087 l. 1; täielikus kooskõlas eelnõu § 95-ga on ka Šveitsi koodeksi § 483, kuna eelnõu § 96 l. I ja 130 (Balti koodeksi § 2135 ja 1702) vastavad üldiselt Saksa koodeksi § 2087-le ja Šveitsi koodeksi § 484-le. Lahkumine eelnõu § 96, ja Saksa koodeksi § 2087.

vahel seisab ainult selles, et need mõlemad §§ näevad ette selle erijuhtumuse, kus testator on määranud kellelegi teatava üksiku asja ja on sealjuures tarvitanud tema kohta sõna „pärija“; selle erijuhtumuse kohta määrab Balti koodeksi § 2135 ja eelnõu § 96. l. 2, et kahtluse korral tuleb see isik lugeda pärijaks ja temale eriti määratud asja tuleb lugeda eel-legaadiks, kuna Saksa koodeksi § 2087. l. 2 just vastuoksa määrab, et kahtluse korral ei tule see sugust isikut lugeda pärijaks. Šveitsi koodeksi järele, kui pärandaja on määranud mõnele pärijale päranduse hulka kuuluva asja, loetakse seesugust korraldust ainult päranduse jagamise eeskirjaks, aga mitte legaadiks (§ 608.) Siin võib muidugi vaielda, missugune nendest seisukohtadest on kõige õigem, kas Balti või Saksa või Šveitsi koodeksi oma. Eelnõu pooldas kõige rohkem Balti koodeksi seisukohta ja ühines sellega. See on igatahes võrdlemisi vähema tähtsusega eriküsimus ja ei olene sellest igatahes mitte, kas koodeksi määrusi lugeda formaalseteks või mitteformaalseteks; seda peab vististi hr. P. ka ise tunnustama. Huvitav oleks nüüd hr. P-lt teada saada, missuguseid koodekseid tema on mõtelnud, kui ta räägib, et uuema aja koodeksid oleval „teoreetilise õigusteaduse toetusel“ formaalsetest määrustest pärija nimetamise kohta üldse loobunud. Ka oleks huvitav hr. P-lt teada saada, mida siis peaks koodeks selle asemele panema, kui ta formaalsetest määrustest peaks loobuma, sest kõik seaduse määrused on ju teatavas mõttes formaalsed. Hr. P. ütleb, et ei olevat ülepea võimalik vahet pärija ja legataari mõiste vahel seaduses kategooriliselt ära otsustada, vaid olevat tarvilik nende mõistete konkreetsel kindlakategemisel kohtule anda teatav vabadus. Ei kohtule suurem vabadus antaks iseäranis küsimustes, kus kohtuniku isiklik äranägemine mõõduandvat osa etentab, selle vastu ma ei vaidle. Kuid ikkagi peab seadus kohtunikule teatavaid juhtnööre andma, mille järele kohtunik peab käima.

Ei ole mõeldav sellepärast niisugune kord, et seadus ei anna kohtule mingit juhtnööri selle kohta, keda tuleb lugeda pärijaks, keda legataariks, vaid kohtunik peab ise igal konkreetsel juhtumusel oma heaksarvamise järele otsustama, kas teatavat isikut lugeda pärijaks või legataariks. Igatahes ei ole mulle kogunisti mitte arusaadav, mida hr. P. nimelt soovib: kas peavad eelnõust § 95, 96 ja 130, kui formaalsed määrused, lihtsalt välja heidetama, ilma et nende asemele midagi uut pandaks, või tuleks nende asemele ometi mõnesugused uued määrused paigutada, ja missugused need uued määrused peaksid olema või vähemalt missugustele nõuetele nad peaksid vastama. Edasi on täiesti arusaamata, mispoolest Balti koodeksi ja eelnõu süsteem omapärane on. Me nägime, samasugused formaalsed määrused, nagu eelnõus, leiduvad ka Saksa ja Šveitsi koodeksites. Sellepärast ei ole mitte selge, milles nimelt hr. P. lahkuminekut näeb eelnõu süsteemi ja tähendatud koodeksite süsteemi vahel. Oleks väga soovitav, kui hr. P. eelnõu süsteemi omapärasuse tunnismärgid teatavaks teeks.

Mis puutub unesse pärijate liigisse, mida hr. P. eelnõu § 191. ja 331. (Balti koodeksi § 2354 ja 2666) näeb, siis pean tähendama, et igal isikul, kes tähendatud paragrahve vähegi tähepanelikult loeb, otsekohe selge on, et siin ei ole tegemist uue liigi pärijatega, vaid seadus on tarvitanud pärija kohta sõna „otsekohene“ (direkter) selleks, et rohkem välja paista lasta vahet ühelt poolt pärija ja teiselt poolt teiste asjosaliste (legataar, testamendi täitja, kohtu poolt määratud hooldaja) vahel. Nagu tähendatud, on eelnõu need määrused võtnud Balti koodeksist. Olen hea meelega valmis tunnistama, et ka minu arvamise järele võiks mõlemates tähendatud §§ sõna „otsekohene“ väga hästi ka välja jääda, sisuliselt see asja ei muudaks, kuid mingisugust segadust ei tekiks ka siis, kui see sõna sisse jääks, sest igatühele, kes tahab arusaada, on selge, mis mõttes see sõna siin on juurde lisatud.

Edasi leiab hr. P., et ka legataare olevat eelnõu järele 2 liiki: ühed, kes oma legaadi otsekohe pärandusest kätte saavad, teised, kes legaadi täitmist ainult pärijalt või teiselt legataarilt võivad nõuda. Selle läbi võivat segadus vahetegemises pärija ning legataari vahel veel suuremaks minna. Otsekohene legaat ei olevat muud kui segakuju pärimisest ja legaadist. Uuemad (Saksa ja Šveitsi) koodeksid olevat ta välja heitnud. Tulevat kahetseda, et eelnõu ta on sisse jätnud ja ei ole suutnud lihtsamaid vahetekordi luua pärija ning legataari vahel. Kõrvalmärkusena tähendab hr. P., et eelnõu § 131. all allikana muu seas näidatud Saksa koodeksi § 2147 ei käivat § esimese poole kohta ja et tõlkes asjata olevat sõna „teisele“ (legataarile) juurde lisatud. Pean tähendama, et loen küsimust, kas välja heita koodeksist või sisse jätta otsekohese legataari mõiste, s. o. legataari mõiste, kes oma legaadi otsekohe pärandusest peab saama, väga tähtsaks ja ei vaidle põhimõtteliselt mitte väljaheitmisele vastu, sest et see tõesti rohkel määral lihtsustaks vahetegemist pärija ning legataari vahel. Kuid arvan siiski, et tegelikus elus võiks see väljaheitmine suuri raskusi valmistada. Praegu maksva seaduse järele näiteks, kui isa on testamendis jätnud tütrele oma kinnisvara, oma äri aga ja kõik muu varanduse, aktiva ja passiva, pojale, siis võib tütar, niipea kui testament on kohtu poolt kinnitatud, kinnisvara otseteed testamendi põhjal oma nimele kinnistusraamatutes ümber kirjutada. Heidame meie aga otsekohese legataari mõiste välja, siis peaks tütar peale testamendi kinnitust oma vennalt nõudma, et see kinnisvara esmalt oma nimele ümber kirjutaks ja siis selle tema, õe, nimele edasi üle kannaks. Hea on veel, kui vend on kõigiti usaldusvääriline isik: on aga karta, et vend võiks kinnisvara võlgadega ülekohtuselt koormata, siis muutuks õe seisukord iseäranis raskeks. Sellepärast, enne kui eelnõus hr. P. poolt soovitud muudatuse teeme, oleks soovitav, et küsimus veel

mitmekülgselt läbi kaaalutaks ja et ka õigusteadlased tema kohta sõna võtaksid. Me ei pea tegelikku elu tahtma painutada seaduse kohaselt, vaid seadust tegelikku elu nõuete kohaselt.

Mis puutub hr. P. kõrvalmärkustesse, siis leian, et ka need on täiesti alusetu. Eelnõu üksikute paragrahvide all on tähendatud, mitte üksnes need teiste koodeksite §§, mille määrused on eelnõusse kas muudetud või muutmata kujul üles võetud, vaid ka need, mis käivad eelnõu paragrahvis sisalduva küsimuse kohta ja on paragrahvi teksti kokkuseadmisel kaalumisel olnud, kuigi nende sisu ei ole paragrahvi ülevõtmist leidnud. Selles mõttes on ka Saksa koodeksi § 2147 eelnõu § 131. all üles tähendatud. Allikate ülestähendamisel ei ole ju üldse juriidilist tähtsust; seadusest jäävad nad muidugi välja, kuid eelnõusse on nad üles võetud, et orienteerumist kergendada.

Hr. P. leiab, et eelnõu § 131. lõpul on asjata sõna „teisele“ (legataarile) juurde lisatud ja nagu oleks Balti koodeksi § 2150. venekeelne tekst tõlkijat eksiteele viinud. Minule paistab, et asi mitte nõnda ei ole. Sõna „teisele“ ei muuda mitte karvaväärtiki § mõtet, ta on juurde lisatud ainult selguse mõttes. Selle vastu ei saa ometi väelda, et seaduse teksti redaktsioon võimalikult selge oleks.

Edasi räägib hr. P., et eelnõus olevat vastolusid üksikute määruste vahel, mis tekkinud osalt sellest, et need määrused olevat mitmesugustest õigussüsteemidest võetud ja kokkukõlastamata jäänud. Tõenduseks toob hr. P. ette järgmised näited:

Vastolusid üksteisega leiab hr. P. kõige pealt eelnõu § 176. ja 162. § 176. olevat võetud Saksa koodeksist (§ 2171) ja tema järele olevat legaati, mille täitmine võimatu või seadusega keelatud, maksvuseta, kuna eelnõu § 162. järele, mis võetud Balti koodeksist (§ 2215), legaadi täitja sel juhtumisel vastutama pidada viivituse ja eksituse

korral. Olevat ometi selge, kui võimatu legaati on maksvuseta, siis ei võivat ülepea enam juttu olla seesuguse legaadi täitja vastutusest. Hr. P. näib olevat arvamusel, et mõlemad tähendatud §§ käivad ühe ja sama juhtumuse kohta. Ometi, kui hr. P. vähegi tähelepanelikult oleks tähendatud eelnõu §§ läbi lugenud, siis oleks ta kahtlemata leidnud, et need §§ ei käi mitte ühe ja sama juhtumuse kohta, vaid iga § räägib isejuhtumusest. § 176 räägib legaadist, mille täitmine oli võimatu või seadusega keelatud juba päranduse avanemise ajal, s. o. pärandaja surma momendil. Legaadi täitja süü küsimus viivituses või eksituses langeb siin sellepärast täiesti ära. § 162 sellevastu räägib legaadist, mille täitmine on saanud võimatuks legaadi täitja viivituse või eksituse läbi, s. o. pärast testaatori surma. Et § 162 räägib legaadist, mille täitmine on saanud võimatuks alles pärast pärandaja surma, see on selgesti näha selle § lõpulausest, sest legaadi täitja viivitusest või eksitusest võib juttu olla ikka ainult pärast seda, kui täitmiskohustus on maksma hakanud, s. o. kui pärandus on avanenud. Sellest selgub, et eelnõu § 162 ja 176 käivad igaüks isejuhtumuse kohta ja ei või sellepärast juttugi olla vastolust nende vahel.

Edasi leiab hr. P., et eelnõu § 174. järele vahetegemine koormuste vahel, mis lasuvad legaadiks määratud asja peal üldse, ja koormuste vahel, mis lasuvad legaadiks määratud kinnisvara peal pärandaja enese kasuks; olevat meie tsiviilseaduses sisula ja üleliigne, teiste sõnadega — olevat üleliigne § 174 l. 3, sest meil maksva tsiviilseaduse järele ei olevat üldse mõeldav, et omanikul võiks olla enese kasuks oma kinnisvara peal hüpoteki või muud osaõiguslikku koormust; confusio tõttu kustuvat alati ühes nõudmisega ka hüpotek; blanko-obligatsioonid modifitseerivat küll seda seisukorda faktiliselt, kuid see ei puudutavat mitte tähendatud põhimõtet. Kõige pealt pean tähendama, et uus tsiviilseadustik peab arvestama mitte üksnes maksvat seadust, vaid ka neid

muutusi, mis seadustiku teistes osades ka-
vatsetakse maksma panna.

Hr. P. seisukoht ei ole üsna õige juba
maksva seaduse järele, veel vähem on ta
põhjendatud de lege ferenda. Me teame,
meie juures on harilik nähtus, et kinnisva-
rade omanikud oma kiinnisvara peal lasu-
vaid võlgasid ära tasudes hüpoteeki väga
sagedasti ei lase kustutada, vaid lasevad
obligatsiooni blankoks teha, hoiavad teda
oma juures alal ja, kui raha uuesti tarvis
on, saadavad ta uuesti käibe.

Meie kohtute praksises ei ole säärase
obligatsioonide suhtes kindlat seisukohta.
Kuid siiski juba Vene Senat oli sunnitud
rehkendama elu nõuetega ja tunnistas teata-
vatel tingimustel seesugused obligatsioonid
maksvaks (Senaati otsus nr. 120—1912. a.).
Sellepärast juba maksva seaduse järele,
nõnda kuidas kohtupraktis seda seadust
tõlgendab, ei ole hr. P. seisukoht õige. Eel-
nõu peab aga arvestama mitte üksnes maks-
vat seadust, vaid ka seaduslikku korda,
mida lähemas tulevikus võidakse maksma
panna teiste seaduslega ja eelnõu enese
teiste osadega. Sellest selgub, et eelnõu
§ 174. l. 3 ei saa kuidagi üleaaruseks lugeda,
nagu hr. P. arvab.

Edasi leiab hr. P., et kuigi oletada, et
eelnõu § 36 ja 86 ühelt poolt ja eelnõu
§ 88 teiselt poolt ei ole teineteisega just
vastolus, siiski pidavat tunnistama, et üks
nendest olevat üleliigne. Kui hr. P. ise sun-
nitud on tunnistama, et nende §§ vahel ei
ole vastolu, siis ei ole mitte selge, mispä-
rast ta ühe nendest üleliigseks loeb. Mina
sellele iseäralist tähtsust ei anna ja omalt
poolt sellele vastu ei vaidle, kui § 88 välja
heidetakse.

Asudes eelnõu legaaside kohta käiva osa
arvustamisele leiab hr. P., et eelnõu üheks
suuremaks puuduseks tulevat lugeda ta
suurt sõnaohtrust, legaaside suhtes olevat
see sõnaohtrust aga täiesti piirita. Legaa-
tide käsitlemisele olevat eelnõus pühenda-
tud üle 60 paragrahvi, see olevat vähemal

määril terve pärimisõiguse koodeks; Code
civil olevat meie legaasidele vastavate mää-
ruste osas umbes kümmekonna paragrah-
viga toime saanud, kuna Šveitsi koodeksis
olevat legaaside kohta käiv materjal umbes
viies paragrahvis ära tähendatud; ometi
olevat Prantsusmaal ja Šveitsis legaaside
hoopis suurem tähtsus kui meil. Eelnõust
võivat üheksa kümnendikku legaate käsitle-
vaist paragrahvidest kahjuta välja heita,
ilma et kohtutel raskusi võiks tõusta legaa-
tidega ühenduses olevate küsimuste otsus-
tamisel.

Nagu juba varemalt olen tähendanud,
loen ka mina üheks Balti koodeksi suure-
maks puuduseks ta liiga suurt sõnaohtrust.
Eelnõu on püüdnud seda üleliigset sõna-
ohtrust võimalust mööda ära hoida, on püü-
dnud kõik asjata kordamised, kõik üleaarused
paragrahvid võimalikult ära jätta; kuid ei
saa salata, et teatavat mõju on Balti koo-
deks ses suhtes eelnõu peale siiski aval-
danud.

Balti koodeksis on pärandusõigusele
pühendatud ühtekokku 1216 paragrahvi
(§ 1691—2906), legaasidele aga 167 pa-
ragrahvi (§ 2150—2316, peale selle üks-
ikud paragrahvid teistes osades, näit.
§ 1702); eelnõu on need määrused kokku
tõmmanud ja mahutanud terve pärandus-
õiguse 423 paragrahvi, legaaside osa aga
65 paragrahvi (§ 130—194). Ma ei eita mitte,
et kokkutõmbamine siin ühes või teises
osas veel suuremal määdul võimalik oleks.
Tsiiviilkomisjon asus meelega seisukohale,
et parem on, kui kahtluse korral üks või
teine määrus asjata eelnõusse üles võetaks,
kui et tarvilik määrus välja heidetaks, sest
arvustamise puhul on kergem üht või teist
paragrahvi välja heita kui uusi paragrahve
juurde võtta. Hr. P. läheb aga kahtlemata
liiga kaugele, kui ta ütleb, et tervelt üheksa
kümnendikku eelnõu legaaside osa parag-
rahvidest kahjuta võidavat välja heita ja terve
pärandusõigus võidavat kuuekümmesse pa-
ragrahvi ära mahutada. See on liialdus, mida
tõsine arvustaja enesele ei oleks tohtinud

lubada. Saksa koodeksis leidub pärandusõiguse kohta 464 paragrahvi (§ 1922—2385), legaaside osas aga 45 paragrahvi (§ 2147—2191). Meie ei saa siin aga mõõdupuuks võtta üksipäinis paragrahvide arvu. Saksa koodeksis, osalt ka Šveitsi ja Prantsuse omas on paragrahvid läbisegi palju suuremad kui Balti koodeksi ja eelnõu omad. Saksa koodeksi paragrahvid, osalt ka Prantsuse ja Šveitsi omad sisaldavad enestes väga sagedasti 2, 3 või veel rohkem lõiget, kus juures iga lõige vastab umbes Balti koodeksi tervele paragrahvile. Sellepärast võime üsna julgesti ütelda, Saksa koodeksi legaaside kohta käiv osa on sisuliselt mitte väiksem, vaid kahtlemata suurem kui eelnõu vastav osa. Šveitsi koodeks, osalt ka Prantsuse oma, on oma määrustes üldse, legaaside osas aga eraldi väga kokkuhoidlik, kuid ka nendes koodeksites on legaaside kohta käivaid määrusi igatahes palju rohkem kui eelnõus järele jääks, kui üheksa kümnendikku tema määrustest välja heidaksime, nagu hr. P. ette paneb. Selle asemel, et asjata sõnu teha ja üheksa kümnendiku osa väljaheitmisest rääkida, oleks palju otstarbekohasem olnud, kui hr. P. oleks oma arvustuses ära tähendanud, missuguseid §§ ta just ülearseks loeb ja missugustel põhjustel. Siis oleks võimalik olnud temaga vaielda ja tarvilisel korral tema näpunäidete järele käia, nüüd aga on komisjonil eelnõu arutamise puhul kolmandal lugemisel hr. P. arvustusest vähe kasu. Mõõda minnes olgu tähendatud, et hr. P. oletus, nagu oleks legaasidele Prantsusmaal ja Šveitsis hoopis suurem tähtsus kui meil, millegagi pole põhjendatud.

Üle minnes sunduslike pärijate ja nende kuuluva sundosa kohta käivate eelnõu määruste arvustamisele, leiab hra P. kõige pealt, et ei olevat selge, missuguse kahest olemasolevast süsteemist on eelnõu omaks võtnud, kas Prantsuse koodeksi süsteemi, mille järele sunduslikud pärijad on tõsised neile kuuluva sundosa pärijad ja võivad nõuda sundosa ennast pärandusest,

või Saksa koodeksi süsteemi, mille järele sundosa õiguslikud isikud võivad ainult kui kreditorid nõuda pärijalt sundosa väärtust. Juba peatüki pealkiri panevat mõtlema; selle pealkirja nimetused: sunduslik pärija ja sundosa, käivat kumbki isesüsteemi kohta ja nende segaminiajamiseks ei olevat mingit põhjust; sundusliku pärimise põhimõttel põhjeneda need eelnõu määrused, mis olevat Balti koodeksist võetud, sundosa kohta käivad määrused sellevastu olevat võetud Saksa koodeksist. Mõlemad vastolulised süsteemid olevat eelnõus tunnustamist leidnud.

Hr. P. väited paistavad mulle vähe põhjendatud olevat. Eelnõu § 314 ütleb: „Sundusliku pärija testamendis nimetamata jätmine või tema sundosast ilma jätmine ilma seadusliku põhjusega annab temale õiguse sundosa välja-andmist nõuda. Kui sunduslikule pärijale on küll midagi määratud, kuid vähem tema sundosast, siis võib ta nõuda sundosa täiendamist. Muus suhtes jääb testament jõusse.“ See §, mis on võetud Balti koodeksist (§ 2793), ei jäta mingit kahtlust selle kohta, missuguse süsteemi, kas Prantsuse või Saksa oma, eelnõu on omaks võtnud. Hr. P. nimetab seda süsteemi asjata Prantsuse süsteemiks. See süsteem oli maksev juba Justinianuse aegses Rooma õiguses (Justinianuse novell 115), ja sealt võttis selle teatavate muudatustega üle muu seas ka meie Balti koodeks. Balti koodeksist on ka eelnõu ta omaks võtnud. Uuematest koodeksitest on selle süsteemi omaks võtnud ka Šveitsi koodeks; ainult Saksa koodeks on selles küsimuses asunud teisele seisukohale. Hr. Pung'a panevat mõtlema juba peatüki pealkiri; nimetus „sundosa“ (Pflichtteil) tähendavat selle peale, et meil olevat tegemist Saksa koodeksi süsteemiga. See hr. P. väide on täiesti ekslik. Nimetust „sundosa“ (Pflichtteil, portio legitima) tarvitas juba Rooma õigus, samuti ka teised õigussüsteemid, kes põhjenevad selles küsimuses Rooma õiguse alusel, muu seas ka meie Balti õi-

gus ja Šveitsi koodeks (§ 470 jj.). Balti koodeks on vastava peatüki pealkirjaks võtnud just samuti nagu eelnõu: von den Noterben u. dem Pflichtteil des Curländischen Rechts (teisel õigusterritooriumidel ei olnud see õigusinstituut Balti koodeksi järele maksev, küll aga talurahva-seaduste järele). Kas tahab siis nüüd hr. P. tõendada, et ka Balti koodeks on nimetuse „Pflichtteil“ ekslikult Saksa koodeksist omandanud, ehk küll Saksa koodeks ühes oma süsteemiga alles palju hiljemini ilmus. Tarvis ennast ikka vähegi vastavate seadustega tutvustada, enne kui sarnaseid asju kirjutada. Nimetus „sundosa“ (Pflichtteil) ei ole eriti seotud ühe ega teise süsteemiga, vaid on ühte viisi tarvitusel mõlemates süsteemides. Hr. P. leiab järjekindlust selles, et ei ole alati ühte viisi tarvitatud sõna „sunduslik pärija“, vaid on tarvitatud üksikutes paragrahvides „sundosa õiguslik pärija“ või koguni „sundosa õigusline isik“. Minu arusaamise järele ei ole siin mingit sarnast järjekindlust, mis segadust võiks sünnitada; kas ma ütlen „sunduslik pärija“ või „sundosa õiguslik pärija“ või „pärija, kes on sundosa-õiguslik“, paistab minule olevat üsna ükskõik; vahe on igatahes ka vormiliselt õige mikrokoobiline. Et § 215-as on tarvitatud „sundosa õiguslik isik“, ka see ei või, paistab mulle, mingit segadust sünnitada, kuigi Saksa koodeks tõesti sihi-kindlalt, vastavalt koodeksi poolt omaks võetud süsteemile, alati tarvitab sõna Pflichtteilberechtiger, aga mitte Noterbe. Mina sellele igatahes ka vastu ei vaidle, kui ka eelnõus vastavad redaktsioonilised parandused tehtaks hr. P. poolt soovitatud mõttes. Eelnõu § 217—220. räägitakse sundosast ilma jätmisest; hr. P. arvab, et oleks järjekindlam, kui selle asemel öeldaks „pärimisest kõrvaldada“. Minu arusaamise järele oleks siiski õigem tarvitada sõnu „sundosast ilma jätmata“, sest pärija võib olla mitte täielikult pärandusest kõrvaldatud, temale aga võib küll vähem määratud olla, kui tema sundosa välja teeb.

Hr. P-le ei meeldi ka sundusliku pärija nimetus. See nimetus olevat kohasem lepingujärelise pärija kohta, kes tõesti on sunnitud pärandust vastu võtma, kui seadusliku pärija kohta, kellel seesugust sundust ei ole. Pean tähendama, et sunduslikuks on pärija käesoleval korral nimetatud mitte sel põhjusel, et ta sunnitud oleks pärandust vastu võtma, vaid sel põhjusel, et tema pärijaks nimetamine on sunduslik pärandajale. Selles mõttes on termin „sunduslik pärija“ kõigiti omal kohal. Uute terminite loomine ei ole mitte kerge ülesanne. Selleks, et ette pandud terminile vastu vaielda, ei ole mitte küllalt, et termin ei meeldi, vaid tarvis on leida uus, parem termin. Termin „sundosa õiguslik pärija“ oleks võib olla selgem, kuid ta on natuke pikk.

Edasi seletab hr. P., et eelnõu normid ei olevat üksteisega kokkukõlastatud, ja toob selle tõenduseks ette kaks näidet.

Esiteks leiab hr. P., et eelnõu §§ 293, 297 ja 319 ei olevat üksteisega kokkukõlastatud. Eelnõu § 293. järele, mis olevat võetud Balti koodeksist (§ 2632) ja põhjendavat Rooma õiguse transmissio hereditatis peal, sündida päranduse edasiandmine pärija surma korral tema pärijale aja jooksul kuni proklami tähtpäevani. Selle vastu sündida transmissio pärandusest loobumise korral pärast pärimisele kutsumist (§ 297) ja pärimiskõlvatuse korral (§ 319) päranduse avamise momendi järele. Viimased kaks määrust olevat võetud Saksa koodeksist (§ 1953 ja 2344), millele olevat Rooma õiguse transmissio hereditatis tundmata.

Meil on siin tegemist terve rea eksiarvamistega. Pärandusest loobumise korral pärija poolt, samuti ka pärija pärimiskõlvatuse korral ei lähe pärandus üle pärija pärijatele, vaid neile, kes oleksid pärimisele kutsutud siis, kui loobuja või pärimiskõlvamatu isik päranduse avanemise ajal ei oleks üldse elus olnud, s. o. pärandaja ligemaile pärijaile. Sellest järgneb, et § 297 ja 319

ei käi sugugi transmissio hereditatis kohta, nagu hr. P. ekslikult arwab. § 297 ja 319 põhjenevad mitte üksnes Saksa koodeksi alusel, nagu hr. P. edasi ekslikult seletab, vaid ühtlasi ka Balti koodeksi § 2785 ja 2873 peal, mis ka allikatena tähendatud eelnõu §§ all on näidatud; eelnõu paragrahvide redigeerimisel on tõesti rohkemal määral ära kasutatud Saksa koodeksi vastavate §§ redaktsioon, kuid sisuliselt ei lähe need §§ Balti koodeksi omadest mitte lahku. Lõpuks näib hr. P. ekslikult arvamisel olevat, nagu peaks aeg, millest räägitakse § 293., kokku langema selle ajaga, millest räägivad § 297 ja 319. Need mõlemad ajad aga ei pea ja ei võigi kokku langeda, sest § 293 räägib koguni iseajast (ajast, mille jooksul pärija on surnud) ja § 297 ja 319 koguni iseajast (ajast, mis on mõõduandev pärijate kindlaksmääramisel, kes pärimisest loobuja ja pärimiskõlbmatu asemele peavad asuma. Kõigest sellest järgneb: hr. P. arvamine, et eeltähendatud eelnõu §§ ei olevat omavahel kokkukõlas, põhjeneb täielikult eksiarvamistel ja arusaamatustel. Tõeliselt ei ole mingit vastolu nende §§ vahel.

Teiseks leiab hr. P., et eelnõu § 358 ja 359 ei olevat teineteisega kokkukõlastatud. Need §§ räägivad päranduse võõrandamisest. Mõlemad §§ on võetud Balti koodeksist (§ 2667 ja 2668). Esimest § on, võrreldes Balti koodeksi § 2667-ga, rohkesti muudetud. Balti koodeksi järele võib pärandust võõrandada ainult pärast tema lõplikku omandamist. Komisjoni arvamise järele ei ole mingit mõtet Balti koodeksi § 2667-dat sel kujul uude seadustikku üles

võtta, sest selle juures, et pärija tema poolt omandatud pärandust võib võõrandada, ei või olla ju kõige vähematki kahtlust. Kahtlus võiks käia ainult selle kohta, kas pärija võib ka võõrandada oma pärimis-õigust temale juba avanenud, aga tema poolt veel mitte vastuvõetud päranduse peale. Komisjoni arvamise järele on kahtlane, kas ülepea tarvilik on päranduse võõrandamise instituuti uude tsiviilseadustikku üles võtta. Kuid komisjon leidis, et kui juba eeltähendatud instituut eelnõusse sisse võtta, siis mitte muutmata kujul, vaid selle muudatusega, et võõrandada võib pärandust ka juba siis, kui ta on pärijale avanenud, aga ei ole veel tema poolt vastu võetud. Vastavalt sellele tegi komisjon tarvilised parandused mõlemates eeltähendatud Balti koodeksi §§. Eelnõu § 359-as (Balti k. § 2668) on öeldud, et ostja saab terve pärandusloombu, nagu see pärijale avanes, mitte aga, nagu pärija selle on omandanud. Et § 359. edasi räägib sellest, et pärija on kohustatud ostjale üle andma kõik selle, mis temale kui pärijale on üle läinud pärandusest ükskõik missugusel alusel, see on loomulik, sest pärija võib juba enne pärandaja surma viimaselt oma tulevase pärandusosa arvel üht või teist varandust vastu võtnud olla, mida ta hiljemalt kohustatud on oma pärandusosa hulka arvama. Sellepärast ei ole mulle hästi arusaadav, millest nimelt hr. P. siin vastolu leiab. Koguni ekslik ja põhjendamata on hr. P. arvamine, nagu oleks eelnõu oma esimese määrusega käinud Saksa koodeksi järele, teise määrusega aga Balti koodeksisse tagasi langenud.

(Järg.)

J. Jaakson.

Kohtute koosseis ja tegevus 1925. aastal.

Kohtutes, väljaarvatud erikohtud (sõjaväe-, hoolekande-, valla- ja linna-vaestlastekohtud) oli 1925. aastal ametis 172 kohtunikku (1924. aastal 155).

Riigikohtus töötas aasta alul 12 kohtunikuga — esimees, kolm osakonnajuhatajat, üks nendest abiesimees ja kaheksa kohtuliiget (kriminaal- ja tsiviil-osakonnas

kummaski kaks liiget ja administratiiv-osakonnas neli liiget). Uueks riigikohtunikuks valis Riigikogu 6. novembril 1925. a. Kohtupalati prokuröri Paul Valbe. Aasta lõpul oli ametis 13 kohtunikku (esimees, tsiviil- ja kriminaal-osakonnas kummaski juhataja ja kaks liiget ja administratiiv-osakonnas juhataja ja viis liiget).

Kohtupalatis oli aasta alul ametis 9 kohtunikku (neli kriminaal- ja viis tsiviil-departemangus). Kohtupalati koosseisu täiendamise puhul nimetati 27. aprillil 1925. a. Kohtupalati liigeteks Tallinna-Haapsalu Rahukogu alaline liige Jaan Moks ja Kohtuministeeriumi kodifikatsiooniosakonna liige Hugo Kasse, mille järele Kohtupalatis töötas 11 kohtunikku (neli kriminaal- ja kuus kohtunikku tsiviil-departemangus).

Rahukogudes töötas peale esimeeste Tallinnas kolm ja Tartus kaks abiesimeest, Rakveres ja Viljandis kummaski üks abiesimees ning alaliste liikmetena Tallinnas 10, Tartus 8, Rakveres 5 ja Viljandis 4. Aasta lõpul suurendati rahukogude alaliste liikmete arvu Tallinnas ning Tartus 4 liikme võrra, Rakveres ning Viljandis 2 liikme võrra.

Kohtu-uurijate ameteid oli aruande aastal 41, nende hulgas 4 tähtsamate asjade jaoks, ja nimelt: Tallinna-Haapsalu ringkonnas 17, nende hulgas 3 tähtsamate asjade jaoks, Tartu-Võru ringkonnas 12, nende hulgas üks tähtsamate asjade jaoks, Rakvere-Paide ringkonnas 7 ja Viljandi-Pärnu ringkonnas 5.

Rahukohtu jaoskondi oli riigis avatud 53, nimelt Tallinna-Haapsalu ringkonnas 18, Tartu-Võru ringkonnas 17, Rakvere-Paide ringkonnas 10 ja Viljandi-Pärnu ringkonnas 8. Pealeselle töötas Tallinna-Haapsalu ja Tartu-Võru Rahukogude juures kummaski 2 lisarahukoh-tunikku ja Rakvere-Paide ning Viljandi-Pärnu Rahukogu juures kummaski üks lisarahukoh-tunik.

Üksikutes rahukogudes ja nende alla kuuluvate kohtunikkude hulgas olid aasta jooksul järgmised muudatused:

Tallinna-Haapsalu Rahukogus:

Ametist lahkusid: 1) 26. jaan. 1925. a. Rahukogu abiesimees Mihkel Uesson omal palvel.

Ametisse nimetati: 1) 9. veebr. 1925. a. Rahukogu alaline liige Eugen Fridolin Rahukogu abiesimeheks, 2) 23. veebr. 1925. a. Kohtupalati prokuröri vanem abi Edgar Reibergrahukogu alaliseks liikmeks, 3) 3. juunil 1925. a. Tallinna I jsk. rahukohtunik Aleksander Rost Rahukogu alaliseks liikmeks, 4) 7. detsembril 1925. a. Rahukogu prokuröri abi Paul Peterson, Tallinna tähtsamate asjade I jsk. kohtu-uurija Johan Kurs ja end. chargé d'affaires Roomas Herman Hellat Rahukogu alalisteks liigeteks.

Ümber paigutati omal palvel:

1) 14. sept. 1925. a. Lüganuse jsk. rahukohtunik Ervin Maeritz (Märits) Tallinna I jsk. rahukohtunikuks, 2) 14. sept. 1925. a. Tartu 6 jsk. kohtu-uurija Arnold Jaks Tallinna 6 jsk. kohtu-uurijaks.

Tartu-Võru Rahukogus:

Ametist lahkusid: 1) 27. sept. 1925. a. Võru I jsk. kohtu-uurija Osvald Lätti surma läbi, 2) 19. okt. 1925. a. Rakukogu alaline liige Adalbert Luiga tema nimetamise puhul Riigikohtu prokuröri abiks, 3) 16. nov. 1925. a. Rahukogu esimees Johan Müller tema nimetamise puhul Kohtupalati prokuröriks.

Ametisse nimetati:

1) 7. jaan. 1925. a. Rahukogu prokurör Johan Müller rahukogu esimeheks, 2) 12. jaan. 1925. a. lisarahukohtunik Leo Lingen Võru 2. jsk. kohtu-uurijaks, 3) 23. märtsil 1925. a. vanem kohtuameti kandidaat Julius Annok lisarahukohtunikuks, 4) 30. märtsil 1925. a. vanem kohtuameti kandidaat Jaan Adanson Tartu 3. jsk. kohtu-uurijaks, 5) 15. juunil 1925. a. vanem kohtuameti kandidaat Johan

Kerge lisarahukohtunikuks, 6) 26. okt. 1925. a. Tartu 1. jsk. rahukohtunik Konstatin Tassa Rahukogu alaliseks liikmeks, 7) 7. dets. 1925. a. Rahukogu prokuröri abi Paul Poom, Tartu 1. jsk. kohtu-uuriija Stepan Antonov ja Petseri jsk. rahukohtunik Jaan Priimägi Rahukogu alalisteks liigeteks, 8) 21. dets. 1925. a. end. kohtuminister R. Gabrel Rahukogu esimeheks.

Ümber paigutati omal palvel:

1) 12. okt. 1925. a. Valga 1. jsk. kohtu-uuriija Kristijan Georg Läänesaar Tartu 6. jsk. kohtu-uuriijaks, 2) 12. okt. 1925. a. Narva 2. jsk. kohtu-uuriija Olaf Velding Valga 1. jsk. kohtu-uuriijaks, 3) 16. nov. 1925. a. Narva 1. jsk. rahukohtunik Johannes Pirn Tartu 1. jsk. rahukohtunikuks.

Rakvere-Paide Rahukogus:

Ametist lahkusid: 1) 7. jaan. 1925. a. Jõhvi jsk. rahukohtunik Martin Kuiva omal palvel, 2) 20. apr. 1925. a. Narva 2. jsk. kohtu-uuriija Paul Poom tema nimetamise puhul Tartu-Võru Rahukogu prokuröri abiks.

Ametisse nimetati: 1) 12. jaan. 1925. a. lisarahukohtunik Ervin Maeritz Lügánuse jsk. rahukohtunikuks, 2) 26. jaan. 1925. a. Rahukogu abisekretär Ernst Hansson lisarahukohtunikuks, 3) 2. veebr. 1925. a. vanem kohtuameti kandidaat Olaf Velding Paide jsk. kohtu-uuriijaks, 4) 7. dets. 1925. a. lisarahukohtunik Ernst Hansson Narva 1. jsk. rahukohtunikuks, 5) 21. dets. 1925. a. Paide rahukohtunik Johan Pallop ja Jõhvi kohtu-uuriija Leo Tam m Rahukogu alalisteks liigeteks.

Ümber paigutati:

1) 20. apr. 1925. a. Paide jsk. kohtu-uuriija Olaf Velding omal palvel Narva 2. jsk. kohtu-uuriijaks, 2) 15. juunil 1925. a. Viljandi 2 jsk. rahukohtunik Jaan Daniel Jõhvi jsk. rahukohtunikuks, 3) 28. sept. 1925. a. Rakvere 1. jsk. rahukohtunik

Boris Tuttelberg omal palvel Lügánuse jsk. rahukohtunikuks, 4) 16. nov. 1925. a. Narva 1. jsk. rahukohtunik Johannes Pirn omal palvel Tartu 1. jsk. rahukohtunikuks.

Viljandi-Pärnu Rahukogus:

Ametist lahkusid: 1) 7. jaan. 1925. a. Mõisaküla rahukohtunik Johan Sutt omal palvel, 2) 7. dets. 1925. a. vabastati ametist Rahukogu esimees Gustav Seen Riigikohtu üldkogu otsuse põhjal 20. nov. 1925. a.

Ametisse nimetati: 1) 2. veebr. 1925. a. vanem kohtuameti kandidaat Georg Johan Jürvetson Pärnu 2. jsk. kohtu-uuriijaks, 2) 16. veebr. 1925. a. lisarahukohtunik Karl Vaarmann Mõisaküla jsk. rahukohtunikuks, 3) 16. veebr. 1925. a. vann. adv. abi August Alekõrs lisarahukohtunikuks, ja 2. juulil 1925. a. Viljandi 2. jsk. rahukohtunikuks, 4) 14. sept. 1925. a. vanem kohtuameti kandidaat Fromhold Veber lisarahukohtunikuks, 5) 7. dets. 1925. a. Rahukogu prokuröri abi Harald Kikkas Rahukogu alaliseks liikmeks, 6) 21. dets. 1925. a. Viljandi 2. jsk. kohtu-uuriija Peeter Soo Rahukogu alaliseks liikmeks.

Riigikohtu, Kohtupalati, Rahukogude, kohtu-uuriijate ja rahukohtunikkude aruannete järele oli 1925. a. neis kohtutes toimetada kokku 158194 asja (1924. a. 148890 asja), nende hulgas 1924. aastal lõpetamata 24521 asja. Pealeselle toimetati Rahukogudes kui I astme kohtutes sundtäite- ja registreerimis-asju ning Kr. Kp. S. § 277 ja t. põhjal lõpetamiseks ette pandud kriminaal-asju, kokku 6802, mis käesolevast arvustikust on välja jäetud.

Aruande aastal on lahendatud ja lõpetatud 135870 asja, see on üldarvus 85,89% ja lahendamata jäänud 22324 asja ehk 14,11% (1924. a. lahendati 124369 asja ehk 83,53% ja lahendamata jäi 24521 asja ehk 16,47%).

1925. aastal on toimetusel olnud asjade arv eelmise aastaga võrreldes kasvanud

9304 asja võrra ja lahendatud asjade arv 11501 asja võrra.

Üksikasjaliselt kujunes kohtute tegevus järgmiselt:

Asjade üldarv:

	1924. a.	1925. a.
Riigikohus	6531	5986
Kohtupalat	2534	2665
Rahukogud I astme kohtuna	11544	12345
Rahukogud II astme kohtuna	12374	13151
Kohtu-uurijad	7749	7944
Rahukohtunikud	108158	116103
Kokku	148890	158194.

Lõpetatud asjad.

	1924. a.	1925. a.
Riigikohus	3830	3885
Kohtupalat	1308	1441
Rahukogud I astme kohtuna	7177	7689
Rahukogud II astme kohtuna	10152	10403
Kohtu-uurijad	6068	6445
Rahukohtunikud	95834	106007
Kokku	124369	135870

Lõpetamata asjad.

	1924. a.	1925. a.
Riigikohus	2701	2101
Kohtupalat	1226	1224
Rahukogud I astme kohtuna	4367	4656
Rahukogud II astme kohtuna	2222	2748
Kohtu-uurijad	1681	1499
Rahukohtunikud	12324	10096
Kokku	24521	22324

Üksikute kohtute tegevusearuannetel peatudes oleks tähendada järgmist:

Riigikohtus on aruande aastal lahendatud ja lõpetatud 3885 asja (eelmisel aastal 3830), nii et iga liikme kohta 324 asja langeb (eelmisel aastal 348 asja).

Üldkogus lahendati 86 asja (eelmisel aastal 80 asja) ja peale selle veel 240 mitmesugust küsimust (eelmisel aastal 233 küsimust).

Tsiviil-osakonnas 3 kohtunikuga lahendati 1102 asja, nende hulgas 88 perekonnanime muutmise asja (eelmisel aastal 891 asja, seal hulgas 79 perekonnanime muutmise asja). Kriminaal-osakonnas 3 kohtunikuga 1223 asja (eelmisel aastal 1821 asja) ja administratiiv-osakonnas 5 kohtunikuga (kuues kohtunik asus ametikohuste täitmisele alles detsembrikuus) 1474 asja (eelmisel aastal 1038 asja).

Peale eelnimetatud asjade (üldarvus 3885) lahendati üldkogus ja osakondade korraldavaile koosolekuile üldiselt kokku 4159 küsimust.

Kohtupalatis on asju lahendatud ja lõpetatud 1441, nendest 540 kriminaal-asja ja 901 tsiviilasja (eelmisel aastal 1308), nii et üldiselt ühe kohtuniku kohta langeb läbisegi 145 asja (eelmisel aastal sama palju).

Rahukogudes I astme kohtutena oli toimetusel üldse 12345 asja (nende hulgas 1925. a. tulnud 7978 asja). Tulnud asjade hulgas on siin näidatud 1621 hoiuasja, kuna sundtäite- ja registreerimis-asju, samuti ka Kr. Kp. S. § 277 ja t. põhjal lõpetamiseks ette pandud asju kui lihtsaimaid siin mitte ei ole kaasa arvatud. Aruande aasta jooksul lahendati ja lõpetati 7689 asja, nimelt 5061 tsiviil-asja (nende hulgas 1521 hoiuasja), 1937 kriminaal-asja ja 691 adm. asja. Pealeselle veel 2502 sundtäite- ja 1108 registreerimis-asja, mis 38 kohtunikkude peale, kui arvesse võtta, et 10 kohtunikkude aasta lõpul ametisse nimetati, jaotatult välja teeb läbisittikku iga kohtuniku kohta 297 asja (1924. a. 280 asja), nimelt 202 raskemat liiki tsiviil-, kriminaal- ja administratiiv-asja, ning 95 kergemat liiki asja, nagu sundtäite-, hoiu- ja registreerimis-asjad.

Kr. Kp. S. § 277 ja t. põhjal lõpetamiseks ette pandud kriminaal-asju lahenda-

dati aasta jooksul 3163, mis iga kohtuniku kohta umbes 83 asja teeb.

Rahukogudes II astme kohtutena oli toimetusel 13151 asja nende hulgas 1925. a. tulnud 10929 asja), neist on lõpetatud 10408 asja (79,1%) ja jäi lõpetamata 2748 asja (20,9%). Kui eelmise aasta eeskujul läbivaadatud teise astme asjust üks kolmandik, s. o. 3468 asja panna Rahukogu alalise koosseisu arvele, siis langeks iga kohtuniku kohta umbes 91 asja.

Kui esimese ja teise astme asjad kokku võtta, on Rahukogudes toimetada olnud 25496 asja, eelmisel aastal 23918.

Kohtu-uurimistoimetusi oli 1925. aastal 7944; neist lõpule viidud 6445 (eelmisel aastal 6068), mis iga üksiku kohtu-uurija kohta välja teeb läbistikku 157 asja (eelmisel aastal 156 asja). Kui nende hulgast ära eraldada nelja tähtsamate asjade kohtu-uurija poolt õiendatud 147 toimetust, siis tuleb iga jaoskonna kohtu-uurija kohta 170 lõpetatud asja aastas (eelmisel aastal 171) ehk umbes 14 asja kuus. Lõpetamata jäi celuurimistoimetusi 1499.

Kõige suurem hulk lõpetatud uurimisi on näidatud Tallinna 1. jaoskonnas, nimelt 378 asja, siis Viljandi 2. jsk. 353, Harjumaal 1. jsk. 340 asja.

Aruante-aastal rahukohtunikkude toimetada olnud asjust on aasta jooksul lahendatud 106007 asja ja nimelt 68544 kriminaal-, 36589 tsiviil- ja 874 administratiiv-asja (eelmisel aastal 95834 asja), mis läbisegi ühe kohtuniku kohta välja teeb 2000 asja (eelmisel aastal 1843 asja). Aasta lõpul oli lõpetamata 10096 asja, nende hulgas 5269 kriminaal-, 4747 tsiviil- ja 80 administratiiv-asja ehk jaoskonna kohta läbistikku 190 asja (eelmisel aastal 237 asja). Kõige suurem läbivaadatud asjade arv oli Tallinna 2. jaoskonnas, nimelt 4772 (eelmisel aastal 4274 asja, selle järele Tallinna 7. jsk. — 4408 asja (eelmisel aastal 4263 asja) ja Tallinna 4. jsk. 2990 asja. Kõige vähem on lahendatud Saaremaa 3. jsk. (mis aasta keskel suleti),

nimelt 310 asja. Läbisegi võttes lahendati iga rahukohtuniku poolt Tallinna-Haapsalu ringkonnas 2247 asja; Tartu-Võru ringkonnas 1979 asja, Viljandi-Pärnu ringkonnas 1780, Rakvere Paide ringkonnas 1766 asja.

Peale otsekoheste töö jaoskondades võtsid rahukohtunikud 1925. a. lõpuni osa Rahukogu istungitest Rahukogu teise astme asjus. Rahukogudes teise astme kohtuna lahendatud asjust tuleb $\frac{2}{3}$ rahukohtunikkude arvele panna, järjekult iga rahukohtuniku kohta ümarguselt 130 asja (eelmisel aastal ka 130 asja), nii et iga rahukohtuniku peale langeb ta oma jaoskonna asjadega kokku keskmiselt 2130 asja.

Kohtute kohtulist tegevust iseloomustavad sisuliselt järgmised arvud:

Kohtupalatis 1925. aasta jooksul lõpetatud üldarvule 1441 võib vastu seada samal aastal Riigikohtule tulnud 353 kaebust Kohtupalati otsuste peale, mis esimesest arvust oleks 24,5% (eelmisel aastal 27,91%). Riigikohtus 1925. aastal läbivaadatud 334 Kohtupalati asjast tühistati otsuseid 78 asjas, mis välja teeb 23,35%, nimelt 152 tsiviil-asjas 39 otsust ehk 25,65% (eelmisel aastal 28,71%) ja 172 kriminaal-asjas 38 otsust ehk 22,09% (eelmisel aastal 18,30%) ja üldkogus läbivaadatud 10 asjast 1 ehk 10%.

Rahukogudes, kui II astme kohtutes lahendatud asjade üldarvule 10403 võib vastu seada Riigikohtule aruande-aastal tulnud kaebused Rahukogu otsuste peale üldarvus 1480 (nende seas valvekorrast 19 kaebust), mis umbes 14,23% esimesest arvust välja teeb. (Peale 1925. a. tulnud asjade oli eelmisest aastast jäänud lahendamata 779 asja.)

Riigikohtus läbivaadatud 1802 Rahukogude II astme asjas on otsuseid tühistatud 504 ehk läbistikku 27,97%, nimelt 861 tsiviil-asjas 299 ehk 34,73% ja 941 kriminaalasjas 205 ehk 21,79%. Üksikute Rahukogude suhtes oleks tähendada, et

tsiviil-asjus on tühistatud Tallinna-Haapsalu Rahukogu 326 otsusest 122 ehk 37,42%, Tartu-Võru Rahukogu 230 otsusest 69 ehk 30%, Viljandi-Pärnu Rahukogu 220 otsusest 81 ehk 36,82%, Rakvere-Paide Rahukogu 85 otsusest 27 ehk 31,77%.

Kriminaal-asjus on tühistatud Tallinna-Haapsalu Rahukogu 419 otsusest 93 ehk 22,2%, Tartu-Võru Rahukogu 330 otsusest 75 ehk 22,73%, Rakvere-Paide Rahukogu 66 otsusest 6 ehk 9,1% ja Viljandi-Pärnu Rahukogu 126 otsusest 31 ehk 24,6%.

Rahukogudes, kui I astme kohtutes lahendatud asjade üldarvule 7689 võib vastu seada Kohtupalatisse Rahukogude otsuste peale antud edasikaebuste teel aasta jooksul tulnud uute asjade üldarvu 1439 ja Riigikohtule antud 81 revisjoni-kaebust adm. asjus, kokku 1520 asja, mis üldiselt 19,77% esimesest arvust välja teeb (eelmisel aastal 23,99%).

Administratiiv-asjus on muudetud Rahukogude otsuste protsent 34,7 (eelmisel aastal 38,1%), nimelt on muudetud Tallinna-Haapsalu Rahukogu 44 otsusest 21 ehk 47,72%, Tartu-Võru Rahukogu 46 otsusest 15 ehk 32,61%, Rakvere-Paide 33 otsusest 8 ehk 24,24%, Viljandi-Pärnu 47 otsusest 15 ehk 31,91%.

Aruande aastal muudeti Riigikohtus läbivaadatud Rahukogude ja rahukohtunikkude otsustest adm. asjus üldarvus 401-st 158 otsust ehk 39,4% (eelmisel aastal 35,18%).

Rahukohtunikkude juures aasta jooksul lahendatud asjade üldarvule 106007 võib vastu seada Rahukogudele samal aastal antud edasikaebused üldarvus 10929, mis esimesest arvust välja teeb 10,31% (eelmisel aastal 10,29%).

Administratiiv-asjus muudeti 1925. a. Riigikohtu poolt läbivaadatud rahukohtunikkude 231 otsusest 99, mis välja teeb 42,86%.

K. Parts.

V. Õigusteadlaste-päev Tartus 8 ja 9 aprillil 1926 a.

Järg.

Läbirääkimistel M. Pung'a referaadi „Pärimisõigus tsiviilseadustiku eelkava“ järele saab esimesena sõna Tartu-Võru Rahukogu alaline liige R. Lesta, kes seletab:

„Modernis demokraatlikus riigis maksmapandava seadustiku väärtuste kriteeriumiks tohiks olla seadustiku eelnõu vastavus selle riigi rahva edenenud elutarvetele ja selle riigi põhiseadusele. Tsiviilseadustiku eelnõu pärandusõiguse alal peab rahuldama üld- või rahvuslikke elutarbeid. Modern demokraatia maailmavaatele ja elutarvetele ei vasta Eesti uus tsiviilseadustiku eelnõu pärandusõiguse alal. Eelnõu tahab kindlustada pärimisõigust seaduse järele ka pärandusjätja kaugetele sugulastele, kellega modernil pärandus-

jätjal enamasti mingit vahekorda pole, kes aga tihti kui sugulustundeta inimesed pärandusjätja testamendiga kriminaalset ümberkäimist enestele lubavad. Seepärast tuleks kaugelt-sugulaste pärimisõigust piirata ja riigile pärimisõigus anda. Eelnõu § 17 p. 3 ettenähtud riigi pärimisõigus on aga kõrvaldatud eelnõu keskaegsete feodaalsete §§ 216. ja 217. poolt. Eesti Põhiseadusega on vastolus sarnane keskaegne printsiip; Eesti Põhiseadus ise on üks edulisemaist ilmas ning sellega tuleb tsiviilseadustikku kokku kõlastada, eriti pärandusõiguse alal. Eelnõu, mis kokku võetud maksva ja Saksa pärandusõiguse järele, on keskaegse vaimuga, on sama kui seni Eestis maksev pärandusõigus.

Eelnõus ei ole maksma pandud isegi seda peatükki, mis B. E. S. III kõites nimetatud ja mille järele üldkasulikkudeks otstarveteks (koolid ja seltskondlikud asutused) teatud summad määratud. Kuigi B. E. S. III k. § 2349 käib Riia linna kohta, sisaldab see Eestile kasuliku ja hädaliku normi: käsutab ja teostab testamendiga maksma panna ka koolide ning seltskondlikkude asutuste heaks midagi. Nii oleks võimalik toetada näiteks Eesti kultuurkapitali. Kuid sarnaste üldkasulikkude sundlegaatide vastu on uue tsiviilseadustiku eelnõu parandusõiguse osa lihtsalt vaenulik. Eesti parandusõigus tuleb luua rahvuslikuna, mis korda läheb kõige paremini, kui retsipeerida mõni rahvusvaheline koodeks, näiteks Šveitsi, ja seda uute nõuete kohaselt täiendada. Uus tsiviilseadustik parandusõiguse alal tuleb arküivi anda, sest see pole meie oludele vastuvõetav.“ —

Prof. Uluots:

„Ei taha üksikasjaliselt peatuda ülesseatud küsimuse juures, toonitan ainult, et seaduse eelnõu väljatöötamisele asuti enne, kui põhimõtted kindlaks määrati. Sissejuhatuses öeldakse küll, et eelnõu aluseks on võetud B. E. S.; ei ole aga teada, kuidas on see sündinud, ja selle tagajärg on ideeline ebakindlus. Ei ole kindlaks tehtud, kas eelnõu on B. E. S. teine vorm, sest B. E. S. on üle võetud üksikud väljavõtted ja juurde lisatud mõned võõrad normid. Kui mehaaniliselt üle võtame võõraid seadusi, siis on nad kasuistlikud. Pealegi ei ole ülevõetud normid täpselt väljendatud ja tõlgitud, mispärast puudub nende kooskõla B. E. S. Tsiiviilõiguses on praegusel ajal märgata suurt murrangut, milline tendents iseäranis avaldub selle üksikuil aladel, nagu tööõiguses, mäeõiguses, agraarõiguses ja kaubandusõiguses (viimane praegusel ajal juba täiesti vananenud). 19. sajangul käsitati maandikkude pärimise küsimuses põllumajanduslikke põhimõtteid, missugused

meil juba välja on jäänud, kuna Šveitsis ikka veel püsivad. Maaseaduse ja linna-seaduse üksikud normid on kokku litsutud. Selle kõige tagajärjel tekivad meie põllumajanduse edasi arendamisel raskused. See on ainult üks näide sellest, kui vähe on eelnõu kokkuseadmisel arvestatud elunõuetega ja seepärast puudub võimalus eelnõu vastuvõtmiseks. Šveitsi koodeksi vastuvõtmise kohta on juba varem seletatud. Käesolevast paistab, kui raske on tsiviilseadustiku eelnõu tervikuna vastu võtta ja maksma panna, samuti ka mõnd väljamaa seadustikku üle võtta. Arvan, et tsiviilseadustikku võiks ainult novellide kaudu muuta, milleks meil küllalt soodsad tingimused, kuna aga terve eelnõu vastuvõtmisel või ümbertöötamisel tekivad ülesaamata raskused. Me peame siis jälle muudatusi ette võtma, neid muudatusi jälle muutma jne. Terve koodeksi väljatöötamine oleks võrreldav suure palee ehitamisega, milleks meil aga jõudu ei ole. Võime seepärast käesolevat muuta ja täiendada, ja seda suudame läbi viia ainult novellide kaudu. Praegu seda ette võtta, oleks ülearune. Järgnevail õigusteadlastepäivil peaks seda küsimust veel arutatama ja tõsiselt kaalutama novellide küsimust, sest käesolev asi on selleks küllalt tähtis ja põhjanev. —

Riigikohtu esimees K. Parts: — Eelnõu sissejuhatuses on öeldud, et uus parandusõigus on ehitatud B. Eraseaduse alusele ja välja jäetud need osad, mis ei vasta nüüdis-aja nõuetele. Üldse on eelnõusse väljastpoolt vähe sisse võetud, enamjagu on ikkagi B. Eraseadusest saadud ja seda õigusega, sest me ei suuda täiesti uut parandusõigust luua, peame vaid olemasolevas parandusi ette võtma. Seni maksva parandusõiguse suuremaks puuduseks on selle lõpmata suur kirevus ehk mitmekesisus, milleks mingit tarvidust ei ole ja mis tema tundmist kodanikkude hulgas raskendab (näiteks, ühes Tallinnas: all-linn käib ühe, Toompea teise seaduse

järele). Neid puudusi tahab eelnõu kõrvaldada ja meie seadusi ühtlustada. Arvan, et Šveitsi seaduste põhimõtetele tutvunemine ja selle paremuste tundmaõppimine võib meil iseenesest soovitatav olla, kuid on kahtlane, kas Šveitsi tsiviilseadus täies ulatuses meil retsipeeritav on, ka seda tuleks ümber töötada, sest *en bloc* laseb vaevalt üksi seadus end retsipeerida. Meil tuleks praegune tsiviilseadus alles jätta ja seda novellidega täendada. Uuest pärimisõigusest välja jätta mitmed instituudid, nagu päranduse võõrandamine, mis enamasti *in fraudem creditoris* toime pannakse, kui pärija ei taha oma võlga tasuda ja katsub varandust peita . . . Ka peaks kaugemate kõrvaliste astmete sugulaste pärimisõigust piirama, sest neil, kell harilikult pärandusejätjaga mingid ligemaid sidemeid ei olnud ja kes alles pärandaja surma korral oma sugulust mäletavad, ei ole rohkem õigust pärimiseks kui ühiskonnal — riigil ja osalt vahest ka kohalikul kogukonnal. Kui pärandaja siiski oma kaugelt-sugulasi tahab eelistada ühiskonna ees, siis võib ta oma tahet testamendi varal teostada. Ka pärandus sund-osa tarvitusele-võtu laiendamine paistab mulle ebasoovitavana uuendada. Seni on sundosa olemas ainult Eestimaa ja Liivimaa Talurahva Seadustes. Viimases moodustab see $\frac{1}{4}$ seaduslikust päranduse osast. Meie üldseaduses, Maaseaduses seda instituuti olemas ei ole. Eelnõu näeb sundosa ette õige kõrges määras, $\frac{1}{2}$ osa pärandusest, mis osutub võimatu suureks ja ebasoovitavaks uue duseks ning ühtlasi ka pärandusjätja tahteavalduste liiga kaugemaleminevaks kitsenduseks. Eelnõu võiks olla aluseks novellide väljaandmisel, ega tohiks õieti suuri murranguid ette võtta. Referent Pung on paljude vigade peale näidanud, mis eelnõus leiduvad. Need on olemas, kuid nad on parandatavad. Nende parandamine ja üldse maksva pärandusõiguse ümbertöötamine ja edasiarendamine

on kergem ja loomulikum kui hoopis uue, võõra ülevõtmine. Meil tuleks üle riigi ühetaoline pärandusõigus maksuma panna, välja minnes ühest seni maksvusel olnust, rohkem väljaarenenust pärimise korral. Juba Asutava Kogu päivil oldi arvanisel, et üle maa võiks maksuma panna ühise seaduse — Liivimaa Maarahva seaduse. Kui see nüüd aluseks võetaks ja eelnõu tarviliselt parandataks, saaksime vististi kiiremini kätte ühetaolise päranduse seaduse, mis ehk küll ideaalne ei ole, kuid parem on kui praegune. —

Riigikohtu liige J. Arro:

Härra referent tõi ette eelnõu puudusi, mida minagi ei taha kaitsma hakata. Eelnõu on suur ja vähe tuntud, nõuab aega ja tööd selle tundmaõppimiseks; ka puuduvad sel motiivid. Eelnõus tuuakse ette palju uut, mis on vastolus Balti Eraseadusega ning mis suuri raskusi võib sünnitada. Pealegi on see väga kardetav eksperiment. Seepärast tahaks kaitsta praegust seadust. Ta on küll territoriaalne, kuid meile ta ülesaamata raskusi ei sünnita. Ei peaks sisse toodama uusi seadusi, mis paremad ei ole vanadest ja mis pealegi meile võõrad on. Meie seadus ei ole nii halb, et ülepeakaela uue peaksime ükskõik kust võtma. Võrdleksin tsiviilseadust võõra keelega. Nõnda kui võõrast keelt ei saa sisse tuua ja maksuma panna, on lugu ka seadusega. Uue seaduse loomisel peab tähele pandama, kuidas rahvas sellest aru saab, sest seadust tarvitab kõige pealt rahvas, ja siis alles kohus. Ei ole nõus h-ra Punga väitega, et pärandaja surmaga on pärija õigus päranduseks kindlustatud, et pärijaks saamiseks ei ole päranduse vastuvõtmist tingimata tarvis. Pärijaks saamiseks peaks pärijal ikka päranduse vastuvõtmise õigus olema. (Ka peaks päranduslepingud alles jäetama, sest neid tuleb kaunis palju ette.) Samuti ka vastastikused testamendid, mida näiteks, Riias õige palju tarvitati. Proklaam sünnitab küll ülekohtu, kuid seeläbi-

saab juriidiline vahekorid selgeks, mis on tarviline.

Tartu-Võru Rahukogu alaline liige
G. Schrwald:

Me kohtunikud oleme koormatud oma tööga niivõrd, et ei ole võimalust olnud küllalt süveneda sellesse töösse. Oleks pidanud meile ka motiivid esitatama, vastasel korral peame igaüks ise tungima komisjoni töösse. Eelnõu praegusel kujul on nagu kohtuotsus motiivideta. Oleme seni elanud vana seadusega, nii et ka motiivide trükkimist oleks jõudnud ära oodata. Arvan, et meil peaks maksuma pandama õhtlane tsiiviilseadustik, sest seni ne on liiga kirju. Nagu lugupeetud referent tähendas, on meil eelnõus pärimise järjekord üldse muudetud, sest Rooma klassisüsteemi asemele, *successio ordinum et graduum*, on võetud germaani parenteelsüsteem. Selleks võiks kaks motiivi olla: selle paremus ehk, et rahva enamuse maa-alal see maksev on. Seda kumbagi aga tõepoolest ei ole. Seadus peab vastama rahva õigustundele, mida tuleb silmas pidada, kui võõra tsiviilkoodeksi üle võtame. Eelnõu ta praegusel kujul makma panna ei saa, samuti kahtlen, kas seda ka novellina saab võtta.

Referent M. Pung, vastates oponentidele, tähendas:

Minul on vähe vastata, sest see põhimõte, mis referaadi aluseks oli, on laicmais ringkondades omaks võetud. Tuleb leida abinõu uue seaduse saamiseks, sest eelnõul on puudused, mis keelavad seda soovitada. Mina ei ole kategooriliselt nõudnud Šveitsi seaduse maksmapanemist, kuid tähendan, et Šveitsi seadus meie maksvast seadusest päranduse õiguses vähem lahku läheb kui eelnõu. Šveitsi seaduse järele jääb järelejäänud abikaasale valimise õigus: kas pärandusest osa saada või pärandust valitseda. Šveitsi seadus ei tunne vastastikke testamente. Meil tõuseb vastastikkude tes-

tamentide juures küsimus, missuguses võrmis nemad on: kui nad on korrektiiv-testamendid, siis on nad kahjulikud kolmandaile isikuile ja õiglusele, ilma selleta on nad kahjutud. Sedasama võiks öelda ka päranduselepingu kohta. Kui see lubatav on, siis peab ka teatud piir tõmmatama. Eelnõu nõuab palju tööd, nii et tekib küsimus, mis on kergem, kas uue eelnõu väljatöötamine või vana seaduse parandamine. Siinjuures peab tähendama, et uue seaduse loomine kergem on kui vana parandamine. Kuid uue loomisel peavad juristid selle päris valmis tegema, ei või Riigikogu peale lootma jääda. — Kui Šveitsi koodeks vastu võtta, siis ei oleks seal sisulisi puudusi, näiteks, päranduse likvidatsioon: *beneficium inventarii* on meil vana aja pärandus, kuna väljamaal selle asemel juba uus on, samuti *beneficium separationis*, mis ka vahetõrke pärijatega ja kreditooridega ei selgita. Soovitav oleks koodeksi eelnõu valmistamiseks uus komisjon ametisse seada, kui väljamaa oma ei taheta.

Läbirääkimised lõppesid kell 3,25.

Teeside lõplik väljatöötamine otsustati referendist ja oponentidest moodustatava komisjoni kätte anda, kes järgmise päeva avamisel teesid ette kannaks.

Peale lõuna-vaheaega kell 5,25 algab J. Tannebaumi referaat: „Kaubanduskohtute sisseseadmine“.

Kaubanduskohtute sisseseadmine.

Referent Ilmar Tannebaum.

Kui Eesti Ajutine Valitsus oma tegevust alustas, oli tal üheks tähtsamaks ülesandeks kohus käima panna. Ei olnud siis sõja ajal aega uut kohtukorraldus hakata välja töötama. Veneaegne kohtusüsteem ning protsess olid meie maal mitu kümmend aastat tarvitusel olnud, meie advokaadid, kohtutegelased kui ka rahvas oli jõudnud temaga ära harjuda. Peale selle tuli veel arvestada kohtu-

nikkude vähesusega. Nii retsipeeriti siis Vene kohtusüsteem ning võeti selles ainult üksikud hädatarvilised muudatused ette.

Viimaste rahuaastate jooksul on praeguse kohtukorralduse põhjalikumate reformide küsimus tõstetud. Muu seas on Vabariigi Valitsus 1924. a. moodustanud uue kohtukorralduse aluste väljatöötamiseks komisjoni, mille juhiks kohtuminister.

Komisjon on omal ajal oma töö tulemused kokku võtnud ja need trükitult kohtutegelastele seisukoha võtmiseks laiali saatnud. Komisjoni töö on sündinud kaunis ruttu ja selle tõttu tunduvad mõned ettepanekud liig vähe põhjendatuina, teised on motiveeritud liig üldistes sõnades.

Kohtute süsteemis ei kavatsen komisjon olulisi muudatusi ette võtta. Ainuke asi, mis suuremat muudatust tähendaks, oleks Rahukogude ümberkujundamine Ringkonnakohtuteks ja eriosakondade ellukutsumine Rahukogude juures kaubanduslike asjade jaoks.

Nagu näha, on Kaubandus-kohtu korraldust siin õige pealiskaudselt puudutatud, sest kui ette võtta uuendusi, on tarvis näidata, mille poolest on uuendused head ja kui laita vana korda, on tarvis selgeks teha vana korra pahed.

Komisjoni ettepanek on arvatavasti seletatav sellega, et viimaste aastate jooksul ühenduses kaubanduse kasvamisega ja edenemisega on ka kaubanduslikes asjus tekkinud protsesside arv õige suureks tõusnud. Kaubandusliku läbikäimise juures tekkinud vahekorral on tihti äärmiselt keerulised mitte ainult nende toimingu faktiliste tingimuste poolest, vaid ka juriidilises suhtes. On täiesti arusaadav, et need juriidilised vahekorrad asjast huvitatud poolte vahel tegelikus elus tihti lahkarvamisi sünnitavad ning asjaosalisi sunnivad kohtu poole pöörama.

Ei või kahtlust olla, et sellesarnaste vaidluste lahendamisel asjast huvitatud isikute jaoks enamais juhtumuses ainult

siis tõsist ja tegelikku tähtsust võib olla, kui võimalikuks on tehtud, et igaüks oma rikutud õigusi sellekohase kompetentse kohtu otsuse läbi kiires korras võib lasta jalule seada, juhtumuses, mil asja rutuliseks otsustamiseks võimalus puudub, kaotab kohtupoole pöörmine praktilise tähenduse, ning sel võib veel ainult puht-akadeemiline tähtsus olla. Tõenduseks sellele võiks iga praktiseeriv advokaat juhtumusi ette tuua, kus kahjukannatajad loobuvad kohtu poole pöördumise õigust tarvitamast, ja nimelt sel kaalutlusel, et hariliku tsiviilkohtuprotsessi pikaldase ja äärmiselt vormilise asjaajamise viisi juures kohtu otsus, mis poolte õigused lõplikult kindlaks teeb, alles siis võib järgneda, kui vaieluse all olevaid rikutud õigusi tegelikult enam võimalik pole jalule seada, või kui vahepeal tekkinud kaubanduslike konjunktuuride tagajärjel nõudmise aluseks olnud toimingute täitmine igasuguse materjaalse mõtte on kaotanud.

Tallinna kohtutegelastel ja advokaatidel on veel hästi meeles nõndanimetatud auriku „Kalevipoja“ munalaadungi protsess, kus aeglase protsessi liikumise ajal laeva koorem igasuguse väärtuse kaotas, ja saksa inflatsiooni-aegne protsess, kus asja venitamise ja vaaluuta kõikumise tagajärjel kahe Saksamaalt lellitud lokomobiili hind 1½ Eesti margani langes.

Tahab kohus keerulisi kaubanduslikke asju lahendada, siis peavad ta liikmed niihästi kodumaa kui ka väljamaa kaubanduslikku seadusandlikult tundma ja pealeselle ka kaubanduslike kommetega tegelikult tuttavad olema. Kaubandusõigus ei ole suuremalt osalt kodifitseeritud ning asjade otsustamisel tuleb tihti peale käsitada kaubanduslike kombeid. Nii laialdased teadmised võivad olla aga ainult spetsialistidel. Täiesti võimatu oleks nõuda, et üldine tsiviilkohus, mis hariikkude asjadega nii-kui-nii juba ülekoormatud, kõike kaubanduslikku alasse puutuvat teadust põhjalikult peaks tundma.

Meie kohtunikud peavad peaaegu iga päev istungitest osa võtma ja oma vaba aja täiesti pühendama istungite ettevalmistusele ja motiveeritud otsuste kirjutamisele, mille juures nad tihti mitte üksi asja kohta käivat seadusandlikku materiaali, vaid ka õiguse teooriat ja kõrgema kohtu praktikat peavad tundma. Seetõttu on neil faktiliselt võimatu veel aega leida selle laialdase teadmiste ala tundmaõppimiseks, mis kaubandusliku õigusega ja kaubandusliku läbikäimise kommetega ühenduses on. Praktikas tuleb sagedasti ette, et kohus selleks, et arutusel olevat küsimust õiglaselt otsustada, peab ekspertidena asjast osa võtma kutsuma kaubandusliku elukutsega isikuid, kes peavad selgitama puht kaubandusliku iseloomuga küsimusi.

Ettetoodud asjaolude põhjal võib otsusele jõuda, et kaubandusliku alluvusega asjade otsustamiseks vaja oleks luua eriline kohtuasutis, mille koosseisu sekka kuuluks ka kaupmeeste seisusest ehk elukutsest isikuid. Need isikud, keda kaupmeeskond endi seast on valinud ja usaldab, võiks kohtule õigusemõistmises oma spetsiaalsete teadmistega ja kogemustega suureks abiks olla. Kaubanduskohtud tekkisid juba keskajal. Nende tekkimine oli ühelt poolt seletatav selleaegse seisuslike kohtute asutamise tendentsiga, teiselt poolt aga kaubanduse edenemisega. Uuel ajal omandasid kõige suurema tähtsuse Kaubanduskohtud Prantsusmaal Napoleoni I ajal. Prantsuse Kaubanduskohtud võeti eeskujuks ka teistes Euroopa riikes ja nende mõjul asutati ka Austrias, Itaalias ja Venemaal Kaubanduskohtud. Saksamaal on ka terves reas osariikides iseäralised eriosakonnad üldkohtute juures kaubanduslike asjade arutamiseks asutatud, nõndanimetatud „Kammer für Handelssachen beim Landgericht“. Inglismaal, Hollandis, Rootsis ja Hispaanias ei ole kaubanduslike asjade jaoks erikohtud olemas.

Täheendus mingisuguse Kaubanduskohtu kohta leidub Venemaal juba 1135 aastal. Nimelt kirjutab Novgordi vürst Vsevolod Mstislavovitsh oma korralduskirjas, et püha Jaani kiriku juhatuse juures tuleb asutada kaupmeeste gild, mille vanemad on kohustatud kõiki kaupmehelikke asju korraldama ja ka kaubanduskohtu moodustama.

Rahvusvaheliste lepingute läbi oli samal ajal väljamaa kaupmeestel, näiteks Hansa liidu liikmetel, iseäraline kohtumõistmine kindlustatud.

Peeter I asutas Venemaal igal pool oma magistraadi ja raekoja-kohtud, kuid need ei tule kaubanduslike kohtute hulka lugeda, sest nad ei otsustanud mitte ainult kaubanduslike asju, vaid olid rohkem seisuslikud kohtud. Esimene Kaubanduskohtu asutati 1808 aastal. Odessas. Umbes 10 aastat hiljem tekkisid samasugused erikohtud ka Taganrogis, Feodosias, Arhangelskis ja Ismailis. 14-dal mail a. 1832 andis Vene valitsus esimese üldise kommerts-korralduse välja, missuguse alusel alusel asutati kommertskohtud Peterburis, Moskvast, Novotsherkaskis ja Tifliisis.

Väljamaal töötavad peale endise Venemaa ainult Prantsusmaal täiesti iseseisvad kommertskohtud. Austrias ja Saksamaal on kaubanduslike asjade jaoks asutatud üldkohtute juures eriosakonnad.

Asudes nüüd küsimuse arutusele, kui võrd soovitav on täiesti iseseisva kommertskohtu asutamine, tuleb tähele panna järgmisi kaalutlusi. Kaubanduskohtu seaduse põhjal olid kommertskohtud olemas ainult Peterburis, Moskvast ja Odessast. Uue kohtukorra maksmapanemisel Poolamaal asutati ka Varssavis kommertskohtu, mille tegevus oli rajatud erilistele alustele. Peale selle asutati omal ajal kommertskohtud veel Taganrogis, Tifliisis, Kishinjovis, Kertshis ja Arhangelskis, kuid need viimased kohtud lõpetasid oma tegevuse kuni 1898. aastani.

Vene praktikas tuli ilmsiks, et kommersk-kohtud oma iseloomu ja tegevusala pool-lest on niisugused, et neid maksab asu-tada ainult **suuremisse** kaubanduslikke keskpunktidesse, kus on olemas börsid ja börsikomiteed, kes võivad kaupmees-konda esitada.

Asjaolu, et niihästi Peterburis kui Moskvast täiesti iseseisvad kommersk-kohtud, ning pealegi kahe osakonnaga tege-vuses olid, tuleb sellega seletada, et nen-des kaubandusliku läbikäimise keskkoh-tades kaubandusliku iseloomuga kohtu-asju väga suurel arvul ette tuli ja nende kohtute järele seepärast tunti suurt tar-vidust; kui ka kaubanduslik läbikäimine Eestis edaspidi täielikule õitsvusele jõuaks, ei võiks see ometi Peterburis või Moskva omale oma ulatuse poolest järele jõuda, seepärast peaksühest või kahest kommersk-kohtu-osakonnast Eestis ettatulevale tar-vidusele küllalt jätkuma. Pealeselle on küll vaevalt otstarbekohane niisugust täiesti erilist kommerskkohtu asutada, mis üldkohtutega ei oleks mingisuguses ühen-duses. Kommerskkohtu täieline eralda-mine ei või juba seepärast mõeldav olla, et kohtupalat ja kõrgam riigikohus ka kau-banduslikkude kohtuasjade apellatsiooni-ja kassatsiooni-instantsideks peaks jääma, Väljamaa kommerskkohtute iselaadi tähele pannes näeme, et P r a n t s u s m a a l, kus need kohtud kõige esiteks tekkisid, on need algusest kuni praeguse ajani ainult esimese astme kohtutena eraldi tegutse-nud; apellatsiooni- ja kassatsiooni instan-tsid on aga kõigi tsiviil-asjade jaoks ühised. Teistes riikides on kommerskkohtud ainult võrdlemisi lühikest aega iseseisvalt töö-tanud, ning sellekohased asjad anti hiljem üldistele kohtutele üle; mõnes riigis, nagu näiteks Saksamaal, on kaubanduslikkude asjade arutamiseks loodud iseäraline asutus — nõnda-nimetatud Kammer für Handelssachen, mis Landgericht'i juures tegutseb; Austrias arutab kaubanduslikke asju üldine kollegiaalne tsiviil-kohus, ning

ainult neis juhtumustes, mil erilise kau-bandusliku iseloomuga küsimused tulevad lahendamisele, kutsutakse hariliku kohtu-niku asemel kohtu koosseisust osa võtma isik, kes kaubanduslikul alal asjatundja on; sel isikul on otsustav hääleõigus, ning ta täidab sellega ühtlasi kohtuniku ja eksperdi kohuseid. Venemaal oli kom-merskkohtute apellatsiooni-instantsiks se-nati IV departemang, selle ärakaotamise järele aga kohtupalatid.

Vene Kaubandusliku Kohtup. sead. jä-rele, olid kommerskkohtu liikmed valitavad, kuid kohtuesimees, abiesimees ja teatav arv kohtuliikmeid nimetati valitsuse poolt, kaupmeeskonna poolt valitud kandidaatide seast.

Kui Kaubandus-kohtu asutamist Eestis tarvilikuks tunnistada, siis oleks minu arvates selle organiseerimisel kõige ots-tarbekohasem Tallinna-Haapsalu rahukogu juures eri-osakond avada, mille koosseisu sekka kuuluksid abiesimees ja üks kohtu-liige riigikohtu määramise järele, kes olek-sid kõrgema juuridilise haridusega ja tea-tava kohtuniku-staashiga, ning kaks liiget töösturite, kaupmeeste ja laevaomanikkude seast, Kaubandus-Tööstuskoja poolt vali-tud. Niisugune kohtu koosseis annaks kõige suurema kindlustuse, et arutusele tulevad küsimused õiglaselt lahendatakse; juriidilise haridusega kahe kohtuliikme hooleks oleks materjaal- ja protsessuaal-õiguse normide õiglane kohaldamine ja seletamine, kuna erilise kaubandusliku ise-loomuga küsimused Kaub.-Tööstuskoja poolt valitud asjatundjamate isikute-kohtu-liigete poolt lahendamist leiaksid.

Kui hääled pooleks lähevad, oleks esi-mehel hääle otsustav.

Mis puutub aga küsimusse, kas uuesti asutatavas kommerskkohtus neid protses-suaal-norme tuleb kohaldada, mis Vene Kauband. Kohtup. seaduses ette nähtud, siis tuleb seejuures silmas pidada, et ni-metatud seadustik on äärmiselt vananenud ja minu arvates ei suuda rahuldada neid

mitmekülgseid nõudeid, mis mitmekesised ja kiiresti arenevad kaubanduslikud õigus-suhted kohtule ette panevad.

Käesoleva kokkuvõtte kitsad piirid lubavad mind ainult lühidalt neid iseäraldusi puudutada, mille poolest Kaub. Kohtup. seaduse protsessuaal-normid kõige rohkem lahku lähevad hariliku kohtukorra protsessuaal-normidest ja põhimõtetest.

Vene Kauband. Kohtup. seaduse § 49. on näha, et kaubanduslikus protsessis, otsused kõigis neis asjus lõplikuks tunnustatakse, kus nõudehind üle 3000 rubla ei ulata, nii et nende otsuste peale apellatsioonikorras ei saa edasi kaevata. Niisugune asjaolu on küll soodus asjade kiireks otsustamiseks, kuid see ei ole sugugi kooskõlas üldise kohtupidamise korra põhimõtetega, mille järele iga kohtuotsuse peale apellatsioonikorras võib edasi kaevata. Niisugust kohtupidamise seadust ei või jõusse jätta; tuleb veel tähele panna, et nimetatud Kauband. Kohtupid. seaduse 49. paragrahv on võetud Prantsuse *Code de Commerce*'ist, nimelt prgr. 639, kuid Prantsuse seadus tunnustab otsused lõplikkudeks ainult neis asjus, mille nõudehind üle 1000 frangi ei ulata; endise kursi järele teeks see 250 kunni 300 rubla, s. o. kümme kord vähema summa, kui Vene seaduses ette nähtud.

Pealeselle loetakse Vene Kaubandusliku Kohtup. seaduses (paragrahv 77 ja järgmised) suuline asjaajamise kord normaalseks asjaajamise korraks, ega nõuta kohtule kirjaliku nõudepalve esitamist, vaid suuline palve kantakse sekretäri poolt ühe kohtuliikme juuresolekul sissetulevate palvete raamatusse; nõudmiste ja tõenduste ettetoamine ja poolte vaidlused kantakse erilisse kohtuistungite protokolliraamatusse ega lisata neid protokollile näol asjatoimetuse juure, samuti kantakse ka otsused erilisse raamatusse; kirjalikku asjaajamise korda peetakse erandilikuks ja see on ainult siis lubatud, kui kohus tarviliseks

leiab asja kirjalikult toimetada, või kui nõudja poolt sellekohane palve on avaldatud ja kohus on leidnud, et see palve tähelepanu ja rahuldandmist väärib.

Niisama võõras harilikule kohtupidamise viisile on kord, et asjaolude kohta tehakse kirjalik kokkuvõte, milles asjasse puutuvad seadused ja varem tehtud eeskujulised otsused on üles tähendatud; need asjasisu kokkuvõtted valmistatakse kohtu sekretäri poolt, esitatakse kohtukäijatele pooltele läbivaatamiseks ja kantakse pealeselle kohtuistungil ette, mille peale kohus asja kohta otsuse teeb. Ei maksa kõnelda, kuivõrd niisugune asja ettevalmistamise viis vananenud on: kohus peab asja otsustama asjaolude kokkuvõtte põhjal, ilma et ta asja juures olevate kirjalikkude tõendusmaterjalidega oleks tutvunenud. Niisugune asjaajamise viis on juba ammu vastuvõtmatuks tunnustatud ja võõras Tsiiviil-kohtupidamises ettenähtud korrale, mille järele asja ettekandja kohtuliige kogu asjatoimetusse puutuva materjaliga otsekoheselt tutvuneb, mis ta ka kohtuistungil ette kannab.

Õpetlaste ja praktiliste õigusteadlaste arvamised lähevad Kaubandus-kohtu otsustarbekohasuse ja ta tähtsuse hindamisel täiesti lahku. Kaubandus-kohtu pooldajad toovad kõigepealt ette, et ainult Kaubandus-kohtute läbi on võimalik kaubanduslike protsesside kiirustamine läbi viia. Edasi arvavad nad, et Kaubandus-kohtute läbi on kohtunikkudele võimalus antud spetsialiseeruda. Kaupmeeskonna esitajate osavõtt võimaldab kaubanduslike kommete käsitamist, mil on suur tähtsus, sest et kaubanduslike kommete kodifitseerimist ei ole veel kusagil jõutud läbi viia.

Kaubandus-kohtu vastased leiavad kõigepealt, et mitte ainult kaubanduslike asjade läbivaatamist ei tule kiirustada, vaid see tuleb läbi viia ka kõigi tsiiviil asjade lahendamisel. Selleks tuleks kohtunikkude arvu suurendada, nende palgad

lõsta ning mõningad muudatused tsiviil kohtupidamise seaduses läbi viia. See sugune nõue tuleb muidugi õigeks tunnistada, kuid tuleb siiski tähele panna, et kaubanduslikus protsessis vaidluse all olev objekt tihti kannab täitsa teissugust iseloomu, nii et kaubandusliku protsessi pikale venimine enesega võib kaasa tuua hulga suuremaid kahjusid, kui see oleks harilikus tsiviil-protsessis. Ei saa ju ühele pulgale panna näiteks kiiresti rikkimineva kauba saatust mõne päranduse ehk kinnisvara kohta käiva protsessiga. Edasiseletavad Kaubandus-kohtu vastased, et kaubandusõigus on niivõrd seotud üld-tsiiviilõigusega, et kohtunikkude spetsialiseerumine kaubandusõiguses ei ole otstarbekohane ja et kaubanduslikke kombeid viimasel ajal ikka rohkem ja rohkem kodifitseeritakse, nii et kõrvaliste isikute — kaupmeeskonna esitajate-osavõtt üleliigseks osutub. Seepeale peab siiski tähendama, et kohtunikkude spetsialiseerumine kaubandusõiguse alal väljamaal, eriti aga Prantsusmaal, väga häid tagajärgi on annud. Mis puutub aga kaubanduslikkudasse kommetesse, siis tuleb silmas pidada, et kaubanduslikkude kommete kodifitseerimisega meil kuigi kaugemale veel pole jõutud, sest peale kahe Tallinna Börsikomitee poolt väljaantud vihiku on meil kõik kaubanduslikud kombad veel kodifitseerimata. Ka ei ole kaubanduslikkude kommete kodifitseerimine nii lihtne asi, kui arvesse võtta, et need tihti mõne aasta jooksul muutuvad, näiteks on üldavarii kohta käivad kombad jäävigastuste suhtes Inglismaa mõju all viimaste aastate jooksul täiesti muutunud.

Pealeselle tuleb veel mõne puhtpraktilise asjaoluga rehkendada, nii näiteks, kaupmeeskonna esitajate valikuga, kui see valik mitte õnnelik pole, siis ei too kõrvaliste isikute osavõtt Kaubandus-kohtule mingisuguseid paremusi. Kui näiteks mereõigusliku asja otsustamine sünnib mõne Petseri linakaupmehe osavõttel, siis

on vaevalt loota, et tema oma teadmistega kohtule võiks abiks olla.

Ka alluvuse küsimust võib nimetada üheks raskemaks küsimuseks kaubanduslikes asjades. Iseäraliselt nõrk on alluvuse küsimuse kindlakstegemine, missugused on näiteks kaubanduslikud, asjad ja missugused seda mitte ei ole. Pahe seisab nimelt selles, et alluvuse otsimisel asi võib mitmed kohtud läbi rännata ja seega kõik paremused, mis Kaubandus-kohtu kord annab — kiirus asjaajamises jne. — täitsa nullini võib viia. Kuid hoopis mõõdapääsmatuks takistuseks seda ometegi võtta ei saa ja oleks arusaamatu, kui sellepärast Kaubanduskohtu sisseseadmise vastu vaielda.

Peale ülaltähendatud üldvastuväidete võib Kaubandus-kohtu sisseseadmise vastu Eestis veel ühe suure juriidilise instrumendi, nimelt meie põhiseaduse ette tuua. Põhiseaduse § 68. räägib otsekohe „õiguse mõistmist Eestis teostavad omas tegevuses rippumatud kohtud“ ja § 72. veel selgemalt „kohtunikud ei või pidada peale seadustes ettenähtud juhtumuste kõrvalist palgalist ametit.“ Kui anda kaupmeestele kohtuniku õigused, siis ei saaks tähendatud põhiseaduse paragrahvi tähe järele võtta ja kohtu korralduse printsiip kõrvaliste ametite pidamise keelu suhtes saaks sellega rikutud. Nagu teada, on kõrvaliste isikute (mitte-elukutseliste kohtunikkude) osavõtt läbi viidud järgmistes asutustes: Sõjaringkonnakohtus, kus ka rahuajal elukutselised ohvitserid kohut mõistavad; hiljuti äramuudetud hoolekandekohtutes; linna- ja valla-vaestelastekohtutes ja endistes lepituskodades kuni nende ärakaotamiseni 1921. aastal.

Kui nüüd hoolekande- ja vaestelaste-kohtuid oma iseloomu poolest rohkem administratiiv-asutusteks tuleb pidada, siis jääb kõrvaliste isikute osavõtt endistes lepituskodades ja Sõjaringkonna-kohtus arusaamatuks.

Järgneb.

Riigikohtu tegelus.

Administratiiv-osakond.

Kas teenistuses olnud isiku surma puhul, kellele oli juba paizuk määratud, tuleb tema perekonnale määrata pensioni tema surma päevast arvates või ajast, milleni isik pensioni sai?

Vastus: ajast, milleni pension saadud.

Riigi- ja omaval. teenijate Pensioni Seaduse järele (R. T. nr. 123/124 — 1924. a.) on teenistuses olnud isiku perekonna-liikmetel õigus ja võimalus pensioni saada kahesugusel juhtumusel: 1) juhtumusel, kui sellele isikule enesele, kelle teenistuse eest perekonnaliikmed on õigustatud pensioni saama, oli juba pension määratud ning tema juba tegelikult pensioni sai, ja 2) juhtumusel, kui teenistuses olnud isik ise veel üldse ei olnud õigustatud pensioni saama või temale ei olnud veel pensioni määratud ja tema teenistuse eest määratakse esmakordselt pension alles tema perekonnaliikmetele. Pensioni määramise tähtajad on ette nähtud Pens. Sead. 7. peatükis ning § 81. järele määratakse pension teenistuses olnud isikule enesele üldise reeglina teenistusest vabastamise päevast arvates, ja § 82. järele määratakse pensioni lastele ja leskedele üldise reeglina, arvates selle isiku surmapäevast, kelle teenistuse eest pension määratakse. Pens. Sead. § 7.—14. ja § 39.—41. järele ei või teenistuses olnud isik ise ja tema perekonna-liikmed ühel ajal pensioni saada sama isiku teenistuse eest, vaid perekonna-liikmed on õigustatud pensioni saama ainult juhtumusel kui isik, kelle teenistuse eest pensioni nõutakse, ise ei saa pensioni, kui ta on surnud. Seda üldist seisukohta tuleb arvesse võtta ka § 82. tõlgendamisel, Pensioni Seaduse 7. peatükis, kui on ette nähtud pensioni määramise tähtajad, ei leidu küll eri-

määrusi pensioni määramise tähtaegade kohta ülaltähendatud erijuhtumuste jaoks pensioni määramisel leskedele ja lastele, vaid § 82. sisaldab ainult üldise määruse, et leskedele ja lastele määratakse pensioni selle isiku surmapäevast arvates, kelle teenistuse eest pensioni nõutakse, kuid arvesse võttes Pens. Seaduse § 7.—14. ja 39.—41. määrusi tuleb § 82. mõista nii, et temas on ära määratud pensioni arvamise tähtaeg leskedele ja lastele üldiselt sellel juhtumusel, kui sellele isikule enesele, kelle teenistuse eest lesele ja lastele pensioni määratakse, pensioni ei olnud veel määratud, vaid tema teenistuse eest määratakse esmakordselt pension tema lesele ja lastele. Sellel juhtumusel aga, kus teenistuses olnud isikule enesele oli juba pension määratud, ei tule selle isiku surma korral tema perekonnale määratud pensioni tema surmapäevast arvates, vaid ajast, milleni isik pensioni sai. Säärast otsekokest määrust Pens. Seaduses küll ei leidu, kuid see järeldub Pens. Sead. § 7.—14. ja 39.—41. ning § 82. kooskõlastamisest § 82. õige tõlgendusega. Niisuguse § 82. tõlgendamise kasuks räägib ka kaalutus, et Pens. Seaduse järele (§ 41) ei suurene teenistuses seisnud isiku surma järele mingil tingimisel riigikassa väljaminekud tema perekonnale pensioni väljamaksmisel võrreldes temale enesele makstud pensioniga. Kuna aga § 90. järele pension makstakse kolme kuu peale ette ja § 93. järele pensionäri surma korral ettemakstud pensioni tagasi ei nõuta, siis võiks § 82. teissugune tõlgendamine tingida väljaminekuid riigikassast ka suuremal määral, kui see Pens. Seaduses üldse arvatud ja selle seaduse põhjal arvatud eelarve järele ette nähtud.

(R. Adm. T. nr. 802 — 1926. a.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 nummert).
Üksik number 60 mk.